

World (of) Literature: Translating Lauren Groff's Short Fiction

Jurakić, Ena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:381386>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za anglistiku

Diplomski sveučilišni studij engleskog jezika i književnosti

Ena Jurakić

**World (of) Literature: Translating Lauren Groff's
Short Fiction**

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za anglistiku

Diplomski sveučilišni studij engleskog jezika i književnosti

World (of) Literature: Translating Lauren Groff's Short Fiction

Diplomski rad

Student/ica:

Ena Jurakić

Mentor/ica:

Doc. Tomislav Kuzmanović, MFA

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ena Jurakić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **World (of) Literature: Translating Lauren Groff's Short Fiction** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 19. rujna 2022.

Table of contents:

1 Introduction	5
2 Defining World Literature	7
2.1. World Literature vs. Global Literature.....	10
3 International Literary Space	13
3.1 Literary Capital and Rivalry.....	15
4 The Role of Translation in World Literature.....	19
4.1. The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem.....	20
4.2 Translation as Negotiation	26
4.2 Refractions as Rewriting.....	28
5 Lauren Groff's <i>Florida</i> – Translation of Selected Short Stories.....	31
5.1 About the Author and <i>Florida</i>	31
5.2 <i>Zona tame</i>	33
5.3 <i>Na zamišljenim uglovima okrugle Zemlje</i>	45
6 Conclusion.....	65
7 Works Cited	67
8. WORLD (OF) LITERATURE: TRANSLATING LAUREN GROFF'S SHORT FICTION: Summary and Key words.....	69
9. SVJETSKA KNJIŽEVNOST: PREVOĐENJE KRATKIH PRIČA LAUREN GROFF: Sažetak i ključne riječi.....	70

1 Introduction

The phenomenon of world literature has remained one of the focal points of discussion in literary studies due to the variety of definitions, scholarly approaches, as well as the impact of globalization and cosmopolitanism. Most definitions of world literature acknowledge that it should be narrowed down to something more particular than the entire collection of all literatures around the globe since it is already covered by the term 'literature'. When attempting to explain and define the concept of world literature, it is extremely important to recognize translation as an essential component of world literature since it allows the international circulation of works from various cultural and linguistic origins.

Numerous influential scholars who combine world literature and translation, such as David Damrosch, Pascale Casanova, Andre Lefevere, Itamar Even-Zohar, and Lawrence Venuti, analyze the complex notion of world literature from different perspectives: apart from discussing its importance, making, and criteria of selection, they examine the influence of literary, political, ideological, and hegemonic factors that are at play in this vast body of works we call world literature, as well as the role translation plays in its development. Having in mind this diverse set of factors, many questions are raised about the process works need to undergo in order to break into the literary scene: Which criteria determine that something is a valuable, quality literary work worthy of translation? Do all authors have an equal chance of success regardless of their historical, cultural, political, and economic background? Do cultural, linguistic and political differences affect the reception of foreign works and if so, to what extent? What is the translator's role in the world (of) literature?

In an attempt to answer these questions, this thesis will provide a detailed overview of the theoretical framework developed by the abovementioned scholars to explore the concept of world literature, what it entails, describe the variety of factors which influence the perception of literary works, and the role translation plays in the expansion of the international literary

space. The theoretical part of this paper will serve as an introduction to the translation of “The Midnight Zone” and “At the Round Earth’s Imagined Corners” into Croatian, included in the short story collection titled *Florida* written by Lauren Groff, a noteworthy contemporary American author relatively unknown to the Croatian audience.

2 Defining World Literature

One of the first prominent interpretations of world literature could be traced to Johann Wolfgang von Goethe and his *Weltliteratur*; although he never proposed a concrete definition, Goethe maintained a belief that the era of national literature is about to be overthrown by world literature and the people ought to aim for its expediting (Strich 397). In his view, the formation of world literature stems from the observation that the growing need for translation, as well as communication and transportation advances, mitigated the international limits, allowing literary works to be received outside linguistically and politically delineated cultural frontiers (D'haen et al. 4). Therefore, Goethe described world literature as a process in which writers from various European countries exchange intellectual goods by participating in universal literary commerce, aided by translation (D'haen et al. 6). This implies that the idea of world literature is unimaginable without translation since the translator assists this process by assuming the role of a mediator, as well as the creator of literary value (Casanova 14). Although Goethe believed that *Weltliteratur* could help European scholars acquire a global sensibility and enhance the quality of modern literary works, one could notice that his paradigm appears to be primarily Eurocentric and its exact features remain unclear, raising questions about the relationship between the West and the East, the circumstances of national literature production, the division of popular and high culture, and many others (Damrosch, *What Is World Literature?* 1).

Moreover, the idea of world literature grows even more complex with rapid globalization, calling the extent of the term into question. According to David Damrosch in *What Is World Literature?*, all literary works, the distribution of which expands outside their country and culture of origin, might be considered world literature, while Guillen emphasizes the importance of the presence of active readers, who vivify those works (4). World literature includes works that differ in their cultural, social, political, economic, poetic, and ideological

background, which are then brought to a literary market to represent different national values (4). For the work to become a part of world literature, it needs to undergo two processes: before it spreads out beyond its home base, it has to be “read as literature” (Damrosch, *What is World Literature?* 6). Furthermore, one could observe the system of world literature as a collection of worlds, which vary in “region, audience, and cultural prestige”, whose significance changes over time (Damrosch, *What is World Literature?* 12-13). This process is dynamic, and the status of the work is not fixed, meaning that it can enter and exit the sphere of world literature at any time. Throughout history, world literature has often been observed from three viewpoints – as an “established body of classics, as an evolving canon of masterpieces, or as multiple windows on the world” (Damrosch, *What is World Literature?* 15). Classics are usually affiliated with Greek and Roman literature and are considered to be of the utmost importance with a strong cultural impact, while a masterpiece can be either ancient or contemporary but might not demonstrate such impact (Damrosch, *What is World Literature?* 15). When discussing the timelessness of canonical masterpieces, Damrosch argues that they are “worthy of sustained attention both for aesthetic and for cultural reasons, but they persist so strongly, after all, not because they float forever in some eternal realm but because they adapt so effectively to the changing needs of different times and places”, accentuating their universality (Damrosch, *What is World Literature?* 135).

Damrosch offers the following three definitions of world literature that are world, text, and reader-focused, describing it as “an elliptical refraction of national literatures”, “writing that gains in translation”, as well as “not a set canon of texts but a mode of reading: of detached engagement with worlds beyond our own place and time” (*What Is World Literature?* 281). Nearly all literary works originate from what is nowadays considered national literature, retaining traces of their national background even after they enter the sphere of world literature, which become more dispersed and severely refracted as they move away from their country of

origin (Damrosch, *What Is World Literature?* 283). Given that literary works need to be accepted into a foreign culture, “a space defined in many ways by the host culture’s national tradition and the present needs of its own writers”, in order to be considered world literature, this refraction is essentially dual (Damrosch, *What Is World Literature?* 283). The duality of the refraction implies that the “source and host cultures provide the two foci that generate the elliptical space within which a work lives as world literature, connected to both cultures, circumscribed by neither alone” (Damrosch, *What Is World Literature?* 283). It follows that world literature would not exist if it were not for translation. In the words of Jose Saramago, one of the most prominent Portuguese authors: “writers create national literatures with their language, but world literature is written by translators” (qtd. in Lopes 89). From the perspective of world literature as a mode of reading, Damrosch notes that a certain culture will always have a varying number of foreign works in active circulation, with some of them regarded as canonical, but various individuals and social groups will have their own perception of which works should be included in a canon and classified as world literature (*What is World Literature?* 298). The manner in which the reader perceives foreign works depends on their expectations of the foreign culture, which results from reading other works from a certain culture, as well as the body of knowledge and assumptions present in their home country (Damrosch, *Frames for World Literature* 111).

Damrosch points out that the perception of what constitutes world literature varies across the globe, for example, in North America, the definition of world literature has been frequently restricted to Western European works, particularly to masterpieces from the preferred few nations, while works written in lesser-used European languages such as Dutch and Yiddish have gone unrecognized (*What Is World Literature?* 110). Furthermore, he emphasizes the Westerners’ inability to evaluate non-Western practices without engaging in projection-based neocolonial tendencies and blatant appropriation: “either the foreign tradition

is reduced to an exotic version of our own, or else an opening out to the wider world may degenerate into a search for new markets, a mining of literary raw materials to be brought back for theoretical processing through the academic factories of Europe and the United States” (*What Is World Literature?* 113). Many critics contend that the US, in particular, have been sustaining a radical unbalance in the literary commerce, for example, Lawrence Venuti noted that translations often tend to consolidate the stereotypical American understandings of foreign cultures and propagate American culture abroad (*Scandals of Translation* 159-161). Correspondingly, Gayatri Spivak criticizes the Western practice of world literature, stating that its study is “threatened by a monolingualism invading this discipline to such a degree that English-language world literature textbooks may become pervasive globally” (qtd. in D’haen et. al 8). The fact that certain nations produce more works, that are considered world literature, than others, raises questions about the impact of political and economic power, which will be discussed in the following chapters of this thesis.

2.1 World Literature vs. Global Literature

To acknowledge world literatures in their fullest sense calls for observing them as “locally inflected and translocally mobile, open for reading not only in themselves or for some abstract notion of canonical value, but furthermore (and differently) through the modes of resonance, contrapuntality, textual interconnection, and systemic inscription” (Cooppan 33). In similar fashion, Damrosch observes that all literary texts gain a new life when translated into another language and culture (*What is World Literature?* 24). This implies the process of *transculturation*, referring to a multiple refraction of a literary work in order to ‘fit’ into a new cultural context, if one views each work as “a window on different parts of the world” (Damrosch, *What is World Literature?* 22). Vinay Dharwadker depicts world literature as “a montage of overlapping maps in motion”, suggesting that such movement incorporates

fluctuating relations between cultural power and literary history (qtd. in Damrosch, *What is World Literature?* 24). Upon entering a foreign country, all works are susceptible to manipulation and/or distortion in comparison with the classics which are moderately safeguarded by their cultural reputation; it follows that classics undergo modifications by publishers and editors to a much lesser extent than contemporary works (Damrosch, *What is World Literature?* 24). On the other hand, “works by authors or by provincial or subordinate Western writers are always particularly liable to be assimilated to the immediate interests and agendas of those who edit, translate, and interpret them” (Damrosch, *What is World Literature?* 24-25). It is also important to mention that many works fail to acquire a new meaning in foreign countries because they are written in a language which cannot be translated without suffering huge losses or because the context in which they are written is so purely local that it has little impact on readers outside their home country (Damrosch, *Frames for World Literature* 96). Damrosch strongly advocates for equal treatment of canonical and non-canonical texts, believing that such matter is achievable by being more attentive and scrupulous during the introduction of works into a new setting (*What is World Literature?* 25).

When discussing the impact of local contexts in the formation of literary works, Damrosch notes that it is necessary to accentuate the difference between the notions of “world literature” and “global literature” (*What is World Literature?* 25). World literature is not to be confused with global literature, which is separated from any particular context and is mostly read in accordance with the norms of the reader’s native country irrespective of the place of purchase, e.g., airport bookstores (Damrosch, *What is World Literature?* 25). Damrosch distinguishes two possible ways to examine modern literature in global terms – using Itamar Even-Zohar’s polysystem theory or Wallerstein’s sociopolitical “world systems” approach (*What is World Literature?* 25). For instance, while mapping the distribution of the novel in Europe and beyond, Italian literary scholar Franco Moretti came to a conclusion that “the global

system of literary production and reception is highly variable locally” and proposed to put more emphasis on the analysis of broad patterns rather than the close reading of particular works (qtd. in Damrosch, *What is World Literature?* 25). The structure of world literature varies across different countries and cultures, since standards and expectations of a certain culture influence the selection of texts, which then affects their translation, distribution, and interpretation (Damrosch, *What is World Literature?* 26). Finally, world literature in a nation can also be shaped by the relationship between its residents of distinct origin, international relations and the impact of historical events (Damrosch, *What is World Literature?* 27). In the next chapter I will discuss various literary and extraliterary factors involved in the modus operandi of the world literary space, as well as demonstrate the importance of the mediating role of translation in its formation and expansion.

3 International Literary Space

In order to portray the way in which the literary world operates, French literary critic Pascale Casanova opts for an economy-based approach. In her book *The World Republic of Letters*, Casanova describes the literary world in terms of international literary space or the world republic of letters, unrestrained by political and economic boundaries and to some extent existing free from the influence of ordinary world, while the only domination prevailing should be the literary one (xii). In contrast with the conventional perception of world literature as a peaceful domain, she calls attention to its rivalrous nature and history (12).

Casanova identifies three main stages of formation of world literary space: the first one took place in Europe in the sixteenth century when the vernacular languages became acknowledged by the Latin-speaking intellectuals, leading to the emergence of modern literatures which would challenge the prestige of ancient literatures; the second one was instigated by the rise of nationalist movements across late eighteenth-century Europe which brought about the “invention or reinvention” of national languages and, as a consequence, “popular” literatures, which were used to reinforce the national idea by providing the indispensable symbolic aspect to it; the final stage refers to the period of decolonization which severely influenced the expansion of world literary space since it allowed participants who had previously been denied access to the international literary scene to finally compete (47-48). Nonetheless, postcolonial countries struggled to achieve actual political, linguistic, and economic independence, which also had a severe impact on their literary autonomy as well – authors in newly decolonized countries “on the periphery of international literary space” have to contend both against the domination of national politics and external political pressure – meaning that declaring national independence does not guarantee freedom from international

political forces (81). It follows that “literary relations of power are forms of political relations of power”, at least to a certain extent (81).

To gain insight into the underlying hierarchical system of world literature, Casanova notes the importance of literary history which functions both as its driving force and its embodiment – occurrences in the world of literature are the product of its structure in which they obtain meaning and shape; as a result, literature becomes “stake, resource, and belief” (82). Over the course of time, certain national spaces of literature asserted their dominance and determined their leading position in the power structure (83). It seems that is dictated by the presence of an extensive literary tradition in a country, given that the most abundant spaces turned out to be among the first to compete on the literary scene by producing classics which gained global acknowledgement (82-83). Nevertheless, Casanova prefers to describe the relationship between superior and inferior literary spaces in terms of a continuum rather than a simplified binary opposition since the degree and manner of domination and dependency vary: for example, even though Europe is regarded as the most affluent domain of literary space and was the first to engage in the world republic of letters, newer European literatures are subjugated to older ones (83-84). This applies to countries which have been under colonial or external governmental authority for a long time, along with the ones which were subjected to literary and cultural domination, such as Belgium and Austria (83-84). An important question arises – even though literature is not entirely free from political influence, by what means can literary spaces achieve a certain degree of autonomy? As reported by Casanova, the autonomy of literary fields is constituted by their extensive literary capital, both in age and quantity, which brings about the corresponding reputation and international acknowledgement, implying that those spaces with ample literary resources are the most independent because their growth is not profusely conditioned by politics (85-86). In such countries, literature managed to establish its autonomous laws, meaning that it does not exist solely to appease national political agendas

(86). Therefore, autonomy is a vital feature of world literary space since the most autonomous fields have the ability to assert their own literary criteria according to which the works of literature can be assessed regardless of political differences (86).

3.1 Literary Capital and Rivalry

In economic terms, the world republic of letters could be described as a market where nations exchange their literary capital, a set of texts significant for national history and culture, the value of which increases as time passes – the wealthier the canon, the stronger the tradition (Casanova 13-14). Classics are considered “the privilege of the oldest literary nations” with timeless value and the highest reputation, and it could be said that they serve as a unit of measurement for incoming literary works (Casanova 15). Literary prestige relies on the number of refined professionals who compete in identifying undiscovered authors and establish the value of their works, together with academic institutions and critics (Casanova 15). In order to participate in the literary competition, the possession of a literary capital represents a prerequisite (Casanova 17). Literary capital can be measured according to various criteria, such as: “the number of books published each year, the sales of books, time spent reading per inhabitant, financial assistance available for writers (...), the number of publishers and bookstores, the number of writers whose portraits appear on banknotes and stamps, the number of streets named after famous writers, the space allotted to books in the press, and the time given over to books on television programs”, as well as the number of translations (Casanova 16). The lack or absence of literary capital can be indicated by the large percentage of illiteracy, the shortage of literary magazines, publishers, libraries, and the small number of professional writers (Casanova 16). Consequently, one may conclude that the value of a writer and his or her work, the literary credit, is practically acquired on the basis of other people’s beliefs. In

order to properly analyze and/or criticize a literary work, it needs to be observed as a part of a whole, in relation to other works which comprise a literary world, since the totality provides meaning and consistency for individual pieces of literature (Casanova 3). By receiving recognition, the name becomes a carrier of value and a symbol of power in the literary world (Casanova 17).

Another substantial aspect of literary capital is language. To obtain a high level of literariness, a language needs to possess an extensive tradition, which in turn represents an indicator of literary value since it generationally “refines, modifies, and enlarges the gamut of formal and aesthetic possibilities of the language, establishing, guaranteeing, and calling attention to the literary character of what is written in it” (Casanova 18). Serving as a marker of prestige, certain languages are considered more literary, for example English and French, in comparison with those which are found in countries with a lesser degree of economic, political or academic power (Casanova 18). Casanova claims that the literariness of a certain language could be assessed based on the number of mediators, i.e., critics, editors, publishers, and particularly translators, who ensure the flow of works in and out of the language (21). Due to the fact that language functions as a constituent component of a nation’s identity since it contributes to the establishment of a state and its affirmation (and vice versa), it follows that literary capital is essentially national as well (Casanova 34).

The emergence of nationalism and the formation of various European states, national languages and, consequently, national literatures, marked the beginning of international rivalry since “each state is constituted by its relations with other states, by its rivalry and competition with them”, and the same can be applied to literature (Casanova 35-36). Casanova identifies modernity as another motivator of literary rivalry since it signifies innovation, implying that it challenges the present as slightly out of date and it could, to some extent at least, have an impact on successfulness of the arriving contestants to literary space through their ability to keep up

with the latest novelties concerning form and technique (91). The significance of modernity in the world of literature was well-worded by Danilo Kiš: “I still want to be modern. But I don’t mean that because things are constantly changing we need to keep up with them; I mean that there is something in the way a work is written and the times in which it is written that makes it part of its age” (qtd. in Casanova 91-92). When a modern work appears on the literary scene, there are two possible outcomes – it can become outmoded or it can manage to surpass the variety of changes in taste and critical views, i.e., become timeless and thereby reach the status of a classic (Casanova 92).

As time progressed, literature managed to liberate itself from the national political environment in which it originated and gain a certain degree of autonomy by establishing its own purely literary criteria according to which literary works are evaluated in order to enter international literary space and engage in competition (Casanova 37). Although Casanova opts for literariness as the main criteria for estimating the quality of a literary work, in reality it seems that it is impossible to speak of a literature free from political and national forces, as well as the power of language. The more political and economic independence a nation possesses, its authors are more likely to achieve success, which seems to indicate that financial, political, linguistic, and cultural power equals literary power. It appears that literariness as a criterion is overshadowed by extraliterary factors, which create inequality and give priority to the already privileged literatures, languages, authors, and their works. This opposes the view of international literary space as a non-violent, autonomous environment of pure literature in which every author has equal chance for success, regardless of the historical, cultural, political, and economic background (Casanova 43). Nonetheless, Casanova maintains the belief that the unification of the world republic of letters is contingent upon the arrival of diverse contestants who enrich the literary market by acquiring and bringing their literary capital and, therefore, widen the range of literary rivalry (39-40). One could notice that the idea of the world republic

of letters sounds promising for authors in various countries across the globe who aspire to acquire a significant amount of the literary capital exclusively owing to their unique voice and skillful writing, however, in practice it appears to be rather idealistic since the authors from smaller countries, which were not European colonial forces and do not (or were not able to) have a profound literary tradition, already have a disadvantaged start to even join the competition. Consequently, literary status quo, in which the formerly prestigious literatures overshadow minor ones, is maintained, leading to the diminished diversity of the literary market, which is where translation intervenes. The art of translation gives authors and their writings an opportunity to gain a new life, which is to be explored in the next chapter.

4 The Role of Translation in World Literature

Even though Casanova maintains a belief that works constituting world literature ought to, at least to a certain extent, be unaffected by the extraliterary forces, other influential scholars, for instance Itamar Even-Zohar, André Lefevere, and Lawrence Venuti, claim that literary works, when imported into a culturally, politically, linguistically, and ideologically diverse environment, are susceptible to textual manipulation by means of translation. By reframing the work through translation, it could be said that the translated text continues to exist on its own – its significance, connotation, influence, popularity, readership, and function resonate differently in the source and target culture. “Since the important works of world literature never find their chosen translators at the time of their origin, their translation marks their stage of continued life”, as mentioned by Walter Benjamin in his essay “The Task of the Translator”, and this afterlife takes place in the sphere of world literature (16). In that manner, literary works are able to re-enter the market via new translation and assume the primary position due to the positive shift of reception which happened after a period of time, together with the evolution of various forces and literary criteria in the system.

Therefore, translators play a crucial role in world literary exchange and assist the authors in entering the competition by having the ability to place the original writings into a new, potentially more fruitful environment. For example, a certain work can be situated on the periphery of a literary system in the source culture, while its translation may be placed in the center of the target culture. Similarly, silenced voices of the source culture can become heard in the target culture. Furthermore, a piece of literature might not conform to the ideology and could represent a threat to the ideological system in its source culture, while the target culture might use it as a form of a weapon to exploit its nation of origin; in this sense the translation and its translator take on a political role. Translation also serves to create a particular image of

the country from which the original comes from, for example, the abundance of translations concerning Scandinavian crime fiction could wrongly imply that it is the only type of literature found in such countries. From another point of view, the translator may represent an intermediary between the West and the East, with the intention of developing a mutual understanding and respect between distinct cultures, although this might lead to different outcomes. All these examples show how impactful translation is on the international basis, which is why I will attempt to portray the ways and means by which it affects the scope of world literature on the whole.

4.1 The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem

Despite the fact that cultural historians are aware of the importance of the role of translation in the solidification of national cultures, translated works are generally recognized as individual pieces, not as a literary system on its own (Even-Zohar 192). Itamar Even-Zohar suggested that any type of a literary system should incorporate translated literature because translation operates as a channel for change and innovation (Bassnett 16). He believes that all translated works have something in common:

In the way their source texts are selected by the target literature, the principles of selection never being uncorrelatable with the home co-systems of the target literature, and in the way they adopt specific norms, behaviors, and policies – in short, in their use of the literary repertoire – which results from their relations with the other home co-systems. (Even-Zohar 192-193)

Therefore, Even-Zohar views translated literature as the most dynamic system integrated within all literary polysystems (193). The question that arises here is what position within the literary polysystem is occupied by translated literature; although one might hastily come to a conclusion

that it continuously maintains the peripheral position as in the study of literature, Even-Zohar offers a different perspective by postulating that “whether translated literature becomes central or peripheral, and whether this position is connected with innovatory (“primary”) or conservatory (“secondary”) repertoires, depends on the specific constellation of the polysystem under study” (193).

If translated literature holds the central position in the literary polysystem, it actively contributes to the formation of the polysystem’s center, and in that manner becomes an essential component of innovatory forces which have an impact on great events in literary history (Even-Zohar 193). In such circumstances, the differences between originally written and translated texts tend to be almost non-existent since the established authors assume the translator’s role as well (Even-Zohar 193). This leads to the emergence of new literary models, while translation serves as “one of the means of elaborating the new repertoire” since it introduces features, elements, and principles which, prior to that, were not present in the home literature (Even-Zohar 193). Even-Zohar points out that “these include possibly not only new models of reality to replace the old and established ones that are no longer effective, but a whole range of other features as well, such as a new (poetic) language, or compositional patterns and techniques” (193).

It is apparent that the circumstances regulating the home polysystem dictate the selection of works to be translated based on their congruence with the new techniques and their possible innovative function in the target literature (Even-Zohar 193). In order to describe the conditions in which such a situation arises, Even-Zohar recognizes three cases as “various manifestations of the same law” (193). The first one occurs when “a polysystem has not yet been crystallized”, meaning that the literature in question is still in the process of formation, unable to produce all types of texts, which is why translated literature merely satisfies the demand of a younger literature to utilize its newly developed or restored vernacular for the

broad variety of literary types so as to make it practicable as a literary language for its developing audience (Even-Zohar 194). In a similar manner, the second case revolves around somewhat established literatures with constrained resources which usually hold a peripheral position within a greater literary hierarchy (Even-Zohar 194). As a result, such literatures generally do not manage to develop the same broad range of literary activities found in bigger literatures and their literary repertoire seems to be scarce, hence translated literature intervenes to fill the gaps (Even-Zohar 194). Consequently, “the ability of such ‘weak’ literatures to initiate innovations is often less than that of the larger and central literatures, with the result that a relation of dependency may be established not only in peripheral systems, but in the very center of these ‘weak’ literatures” (Even-Zohar 194).

It is also important to note that the hierarchical structure of European literatures has been defined at the earliest stages, and those literatures which have occupied the peripheral positions were commonly shaped following the pattern of exterior literature (Even-Zohar 194). Even-Zohar underlines that “for such literatures, translated literature is not only a major channel through which fashionable repertoire is brought home, but also a source of reshuffling and supplying alternatives” as ‘inferior’ literatures are usually dependent on the import while richer ones could opt for borrowing novelties from their own periphery (194). When the prevailing models are no longer able to meet the requirements of the younger generation, a turning point occurs – in such circumstances, a central position can be occupied by translated literature even in central literatures, especially when “at a turning point no item in the indigenous stock is taken to be acceptable, as a result of which a literary ‘vacuum’ occurs” (Even-Zohar 194). In such a vacuum, it is easy for foreign models to infiltrate, and translated literature may consequently assume a central position” (Even-Zohar 194).

Stating that translated literature retains the peripheral position suggests that, within the polysystem, it functions as a peripheral system, typically utilizing secondary models (Even-

Zohar 195). In this regard, translated literature serves as a considerable conservative factor since it is modeled after standards that have been traditionally set by a type that is already preeminent in the target literature and its impact on major processes is virtually non-existent (Even-Zohar 195). As Even-Zohar puts it:

While the contemporary original literature might go on developing new norms and models, translated literature adheres to norms which have been rejected either recently or long before by the (newly) established center. It no longer maintains positive correlations with original writing. (195)

One could notice that this is quite self-contradictory given that translation, generally serving as a means of introducing new concepts and features into literature, transforms into a tool to sustain traditional taste (Even-Zohar 195).

On the other hand, if one observes translated literature as a stratified system, it is possible to conclude that it does not have to be entirely central or peripheral (Even-Zohar 195). In other words, while one segment of translated literature could occupy a central position, the other could be positioned on the periphery (Even-Zohar 195). Even-Zohar identifies “the close relationship between literary contacts and the status of translated literature” as a vital clue to this matter (195). The section of translated literature that stems from a major source literature is inclined to undertake a central position; this could be demonstrated on the example of Hebrew literature in the period between the First and Second World Wars, when the works translated from Russian indisputably occupied the central position, whereas works translated from other languages, such as English, German and Polish adopted the peripheral one (Even-Zohar 195). What is more, because translations from Russian established the most significant and innovative translational standards, subsequent translated works followed the models and norms developed by those translations (Even-Zohar 196). As far as polysystems are concerned, not enough data

has been examined to draw any broad generalizations regarding the likelihood that translated literature would hold a specific position. Nevertheless, research conducted by Even-Zohar and numerous other scholars suggests that translated literature typically tends to occupy the periphery, however, it is important to note that “not all polysystems are structured in the same way and cultures do differ significantly” (196).

Depending on its position within the polysystem, translated literature has an impact on translational norms, policies, and practices. Having in mind that “the distinction between a translated work and an original work in terms of literary behavior is a function of the position assumed by the translated literature at a given time”, the dividing lines are diffuse when translated literature assumes the central position, which is why the category of ‘translated works’ needs to also include semi- and quasi- translations (Even-Zohar 196). Considering that, when in a central position, translation contributes to the creation of contemporary models which later turn into primary models, the translator should not be compelled to seek “ready-made models in his home repertoire into which the source texts would be transferable”, but rather be ready to intervene against the domestic norms if necessary (Even-Zohar 196). In such circumstances, the translation is more likely to replicate the principal textual relations of the source text, or, in simple terms, to stay close to the original when it comes to adequacy (Even-Zohar 196). Although the newly established translational norms may temporarily seem too foreign and progressive from the target literature’s standpoint, the repertoire of translated literature may be expanded and made more adaptable if the current trend succeeds (Even-Zohar 196). In case translated literature holds a peripheral position, the translator is primarily focused on selecting “the best ready-made secondary models for the foreign text, and the result often turns out to be a non-adequate translation or a greater discrepancy between the equivalence achieved and the adequacy postulated” (Even-Zohar 197). Taking all these points into consideration, it is evident that the position of translation within the polysystem determines its

socio-literary status and greatly influences the mere process of translation as well. From this perspective, without permanently established features and borderlines, translation is a process contingent on the relations present in a particular cultural system.

The standard way of observing world of literature in terms of polysystems is based on its broadest definition as a totality of all literatures, meaning that it could be seen as the largest polysystem consisting of all national systems which interact with each other and struggle to occupy a favorable position in the existing hierarchy, initiating a rivalry similar to the one present in Casanova's concept of international literary space. In such a system, the central position is occupied by Western literature due to its established body of classics along with the linguistic, cultural, and political dominion of certain European countries throughout history, while Eastern and postcolonial literatures, as well as those of smaller European nations tend to assume the peripheral position, with translators serving as a link among the systems by facilitating the circulation of literary works. The translators' role becomes even more prominent in those systems where translated literature occupies the center by having a greater influence on the selection of authors and their texts deemed worthy of moving beyond national boundaries. In such circumstances, the translators are not only mediators, they are also importers of literary capital and innovators of new literary models and criteria that shape the direction in which literature is progressing.

Another way of looking at world literature through the prism of Even-Zohar's polysystem theory revolves around the perception of world literature as a collection of works written in different languages. In that fashion, world literature might be conceived as a system largely comprised of translated literature, hierarchically organized under the influence of the linguistic, cultural, political, and historical background of the source text, regardless of the aesthetic literary qualities. For example, it is more likely that translated Western classics would occupy the center before their Eastern counterparts. From this perspective, it seems that there

is not much room left for pure literariness as a main criterion according to which the value of work is estimated since other non-literary aspects overshadow it, as it has been the case over the course of history. It is also important to recall Damrosch's observation that the status of works in world literature is not fixed, and the same can be applied to their varying position within the (poly)system. Finally, one shall not overlook the readers' role in vivifying those works and affecting their reception within a community.

4.2 Translation as Negotiation

It is impossible to discuss translation and world literature without taking into consideration the insights of one of the most prominent theorists in the field, Lawrence Venuti, who claims that "world literature cannot be conceptualized apart from translation" because it "enables the international reception of literary texts" ("World Literature and Translation Studies" 180). Due to the fact that an average reader generally does not understand more than two or three languages, there is a need to translate a foreign text into the language of their community (Venuti, "World Literature and Translation Studies" 180). However, translation "never communicates in an untroubled fashion" since the translator needs to mediate both cultural and linguistic differences of the foreign text by reducing them and providing another, essentially domestic, set of distinctions in order to enhance the text's assimilation into the target culture (*The Translation Studies Reader* 468). Therefore, "the foreign text, then, is not so much communicated as inscribed with domestic intelligibilities and interests" (*The Translation Studies Reader* 468). Venuti notes that the first step of the inscription is the selection of the text for translation, which is then followed by the elaboration of discursive strategies (*The Translation Studies Reader* 468). Given that translation is often perceived as "domestic inscription, never quite cross-cultural communication", ethical questions have been raised

among translation theorists regarding the preservation of foreignness of foreign texts; however, Venuti highlights that “the domesticating effects of the inscription can only be formulated and practiced primarily in domestic terms, in domestic dialects, registers, discourses, and styles”, implying that cultural and linguistic differences may be indicated in an indirect manner by displacing them in the translation via domestic distinctions incorporated into domestic institutions and norms (*The Translation Studies Reader* 469). The abovementioned domestic terms of the inscription come to be “the focus of rewriting in the translation, discursive strategies where the hierarchies that rank the values in the domestic culture are disarranged to set going processes of defamiliarization, canon reformation, ideological critique, and institutional change” (*The Translation Studies Reader* 469). What is more, the inscription may imply the reduction of the cultural and linguistic diversity of the source text, while simultaneously presenting a translator’s attempt to create a community with foreign cultures with the intention to make up for the shortcomings of translation (*The Translation Studies Reader* 469).

It is important to take into account that language use is prone to deviating from the standard dialect by sampling a variety of minor or substandard forms, i.e. regional or group dialects, jargons, clichés and slogans, stylistic innovations, archaisms, neologisms (Venuti, *The Translation Studies Reader* 470). Jean-Jacques Lecercle refers to this totality of linguistic forms used to “manipulate” meaning as the ‘remainder’ since they “exceed communication of a univocal meaning and instead draw attention to the conditions of the communicative act, conditions that are in the first instance linguistic and cultural, but that ultimately embrace social and political factors” (qtd. in Venuti, *The Translation Studies Reader* 470-471). In simple terms, inscription is not instigated by different structures of languages involved; it occurs for the sake of literary and cultural interests (Venuti, *The Translation Studies Reader* 471). The release of domestic remainder is therefore a necessary component of any type of communication which

occurs through translation, particularly when it comes to literature. As Venuti puts it, “the foreign text is rewritten in domestic dialects and discourses, registers and styles, and this results in the production of textual effects that signify only in the history of the domestic language and culture” (*The Translation Studies Reader* 471). In an effort to convey the foreign text, the translator may attempt to create the domestic counterparts of foreign forms and topics, but the outcome would consistently “go beyond any communication to release target-oriented possibilities of meaning” (Venuti, *The Translation Studies Reader* 471). The domestic inscription helps to attract the community, the audience with different cultural backgrounds, to the translated text and seems to make it more understandable, relatable and socially, politically, culturally and commercially effective (Venuti, *The Translation Studies Reader* 477). Such inscribed translations have the power of bringing together readers who may be culturally and socially divided, and encourage their mutual acceptance and understanding (Venuti, *The Translation Studies Reader* 471). Taking into account Venuti’s observations, it is evident that the whole process of translation, which includes its creation, international distribution, and reception, cannot be reduced to the sole act of crossing national borders. Translators bring foreign texts closer to the local readers through the inscription of domestic features, aiming to facilitate their international reception into communities whose culture differs from the one in which the source text was written. It follows that most readers around the globe actually read literary works in the form of translated texts and in that way broaden the definition of world literature.

4.3 Refractions as Rewriting

Andre Lefevere offers another take on how translations participate in the expansion of the world of literature. As he reports:

A writer's work gains exposure and achieves influence mainly through 'misunderstandings and misconceptions', or, to use a more neutral term, refractions. Writers and their work are always understood and conceived against a certain background or are refracted through a certain spectrum, just as their work itself can refract previous works through a certain spectrum. (Lefevere 234)

Refractions appear to denote distinct adaptations of literary works determined by the type of audience, aiming to affect the manner in which a certain work is read and establish its and the writer's position (235). They may take the shape of translations, criticism, commentary, historiography, teaching, anthologies, and theatrical production (235). Since only a small number of readers have the ability to approach the original text (provided that it is not written in English as *lingua franca*), that is to some extent possible through refractions (235). Not much research has been done on refractions, but it is evident they are relevant and that it is necessary to study them within the system of which they are part of (235).

One could observe literature as a relatively unfixed system, encompassing texts and their writers, readers, distributors, refractors and incorporating a tripartite regulatory body consisting of person(s) and institutions serving as patrons (Lefevere 236). Firstly, it is not favorable for literature to be in severe discordance with other systems operating in society from an ideological perspective. Secondly, the economic component ensures the support of writers from the financial point of view, while the status component refers to the writer's established reputation (Lefevere 236). The patrons' effect on the literary system is mostly indirect, which is why critics and other literary academics assumed that role (Lefevere 236). There are two types of patronage – undifferentiated and differentiated; the former refers to a situation when it is distributed by an individual, group or institution which all share the same ideology, while the latter refers to a situation in which diverse patrons exemplify incongruous, opposing ideologies (Lefevere 236). Apart from patronage, poetics also constitutes a part of a regulatory body,

which in a way prescribes desired genres, characters, prototypical situations, and the function of literary works in a society (Lefevere 236). In systems where patronage is differentiated, a competition among distinct poetics will arise in order to establish their dominance and praise works in concordance with the dominant poetics, while dismissing those which are not (Lefevere 236). The discrepancy between “high” and “low” literature is positively correlated with the rise of commercialization, and commercially produced works tend to serve as conservative propagandist elements (Lefevere 236). Moreover, the grammar and the cultural reflection of the work’s natural language represent a hindrance, particularly for translators, because of frequent conformist tendencies of target culture readers; however, there are more powerful constraints than linguistic ones when it comes to translation (Lefevere 237). Two systems gravitate towards reaching a compromise in the form of refractions, since they seem very successful in revealing the main restrictions in both of the systems (Lefevere 237). The author’s position in the target system will dictate “the degree of compromise in a refraction”, while the acceptance of a foreign writer into a source system depends on its demand during a particular stage of development (Lefevere 237).

Contrary to Casanova’s politically and ideologically unrestrained world republic of letters where literariness serves as the main criterion, Lefevere emphasizes the prevailing influence of extraliterary factors on the selection of world literature. As Casanova recognizes the rivalrous nature of international literary space in which authors must contend against each other, Lefevere calls attention to the rivalrous nature of poetics which, when dominant, dictate the selection and the success of literary pieces based on their congruence. Nevertheless, both Casanova and Lefevere acknowledge literary capital as a significant feature of the authors’ reputation, which in turn has an effect on the choice of works for translation, as well as the degree of refraction.

5 Lauren Groff's *Florida* – Translation of the selected short stories

5.1 About the Author

As seen in the previous chapters, reducing translation to a mere production of texts and disregarding its significance in the domain of world literature is simply inadequate. Translation has the power to move authors beyond the national boundaries and affirm their position in world literature by demonstrating their originality and unique voice on the international literary market. Since the practical part of this thesis offers such an opportunity, after discovering the works of Lauren Groff, I have decided to compose a translation of her short fiction to bring freshness to the Croatian literary scene.

Lauren Groff is an American author, mostly known for her novels and short stories. Her second short story collection *Florida* (2018), in which “The Midnight Zone” and “At the Round Earth’s Imagined Corners” are included, was the winner of The Story Prize and the finalist for the 2018 National Book Award for Fiction. The stories share a sultry Floridian atmosphere, where a dark wilderness poses a threat to emotionally burdened protagonists, often but not always women that happen to be mothers, who find themselves in situations which force them to face themselves. Groff’s style of writing could be described as dense but captivating, simultaneously conveying humor while offering a detailed portrayal of complex emotional states, rich with phantasmagorical imagery. Groff’s oeuvre has been broadly acknowledged in the West, particularly in the United States, where she accumulated literary capital and established her position in world literature.

However, she is fairly unknown to the Croatian audience – the novel *Fates and Furies* (2015), which received strong critical acclaim and numerous prize nominations, is her only translated work. Even though it is impossible to guarantee Groff’s success among the Croatian readership, her national recognition and critical praise could serve as a great starting point and

an indicator of achievement, given that the Croatian literary market is relatively small and tends to follow the Western trends. Therefore, the following translations of her two short stories serve to enrich the Croatian literary market and assist Groff in making her writing known in other corners of the world republic of letters.

5.2 Zona tame

Stari lovački logor nasukan usred dvadeset kilometara grmlja. Nekoliko dana prije naš je prijatelj ondje vidio floridsku panteru kako se šulja među drvećem. Ali situacija je bila čupava, a kamp besplatan i tih pa sam prešla preko otpora opreznog muža i malih sinova koji su za proljetne praznike htjeli pijesak i rakove i puštanje zmajeva i skijanje na vodi. Umjesto toga, dobili su prastare ponikve pune paprati i mačku koja vreba iz tame.

Jako su mi se sviđali nježni trbusi guštera koji noću pulsiraju na komarnicima.

Čak sam i u vreći za spavanje uz mlađeg sina, onog zlatnog, imala osjećaj da mi se proljetna hladnoća zavlači u kosti. Voljela sam jesti, ali do tada sam već toliko smršavjela da sam izgledala krhko, kao da sam postala prozirna.

Plinski generator nije proizvodio dovoljno struje i nismo imali interneta, a za signal na mobitelu trebali smo se popeti na krov kroz prozor na tavanu. Trećega dana, dečki su baš zaspali i ja sam taman prigušila svjetiljke kad je moj muž ustao i popeo se na metalni krov; čula sam ga kako hoda poput kakva golema rođaka rakuna čije nas je lopovsko lupanje noću budilo.

Zatim se zaustavio i mirno stajao tako dugo da sam zaboravila da je ondje. Kada je ljestvama sišao s tavana, lice mu je bilo blijedo.

Tko je umro? rekla sam veselo, jer ako će itko umrijeti, to ćemo biti mi, naše lubanje krckat će u raljama zaštićene mačke. Bila je to neslana šala jer tog je jutra netko zaista umro u jednoj od stambenih zgrada mog muža. Stanarka s petog kata skončala je, možda namjerno, u kadi s aspirinom i votkom. Stanari četvrtog, trećeg i drugog kata bili su negdje na plažama s koktelima u rukama, a na prvom su katu otkrili problem tek kada je voda smrti natopila sag.

Muž je morao otići. Jednom je majstoru nedavno dao otkaz, a drugi je na karipskoj avanturi na kruzaru uz zvuk kalipsa uživao u švedskom stolu. Spakirajmo se, rekao je, ali tada

se još buntovnost poput guste magle u vječnom plamenu valjala mojim tijelom u kojem nije bilo sunca, i zato sam rekla da dječaci i ja ostajemo. Pogledao me kao da sam luda i upitao kako ćemo se snaći bez auta. Pitala sam ga misli li da je u braku s nesposobnom ženom, što je pogodilo u srž, jer je izvor naših problema, zapravo, bilo upravo to. Godinama sam bila dobra samo u stvarima koje su me zanimale, a s obzirom na to da su me zanimale samo knjige i moja djeca, ostatak života nekako je odmicao. Premda su moja djeca bila beskrajno fascinantna, dvije petrijeve zdjelice na kojima raste ljudska kultura, majčinstvo me nikada nije privlačilo, a svime što se činilo unaprijed određeno rodom nisam se htjela baviti jer sam to smatrala uvredljivim. Nisam kupovala odjeću, nisam kuhala večeru, nisam se držala rasporeda i nikad nisam dogovarala dječja druženja, nikad, nikad. Majčinstvo je za mene podrazumijevalo da ću dječake voditi na izlete u Europu, učiti ih lansirati rakete, plivati prema slavi. Naučila sam ih čitati, ali ručak mogu sami pripremiti. Grčila sam ih onoliko koliko su htjeli, ali to je naprosto bilo ljudsko. Muž je morao nadomjestiti moje nedostatke. Naporno je živjeti u dugu koji se svakoga dana povećava, a nemaš ga nikakve namjere vratiti.

Dva dana, obećao je. Dva dana. Vratit će se do podneva trećeg dana. Sagnuo se da me poljubi, ali ja sam mu ponudila samo obraz i okrenula se na drugu stranu kad su farovi auta ispunili zid, a potom iščeznuli s njega. Otjeravši zvuk motora, noć je postajala hrabrijom. Vjetar je tiho, neljudski žamorio u borovima, na što su životinje dale oduška svojim doživima. Sve me to držalo budnom gotovo do same zore kad sam na par minuta zaspala dok štene nije zacvililo i probudilo me. Stariji je sin plakao jer je usred noći sa sebe zbacio vreću za spavanje, a bio je previše pospan da se opet pokrije pa mu je bilo hladno.

Napravila sam kajganu s opasnom količinom maslaca i sira uz kakao sa sljezovim kolačićima u nadi da ću djecu omamiti kalorijama, no one su ih samo učinile jačima.

Naš je prijatelj obilježio područje nekom vrstom umjetnog urina super-grabežljivca kako bi otjerao panteru, zbog čega smo se oko kolibe osjećali relativno sigurno. Utrkivali smo se sve dok štene nije poludjelo i počelo skakati i svojim malim ostrim zubima gristi djecu za ruke, na što su dječaci stali urlati od bolova i frustracije i pokazivati mi ružičaste pruge na koži. Grubo sam prekorila štene koje se potom odšuljalo na trijem i promatralo nas njuške naslonjene na šape. Zatim smo igrali nogomet. Ljuljali se u ležaljci. Gledali crvenokrile jastrebove kako kruže po nebu. Nagovorila sam starijeg sina da mlađemu čita *Alisu u zemlji čudesa*, što je bila katastrofa, jer je za djecu koja odrastaju na modernim crticićima u knjizi bilo previše viktorijanske strogoće i igara riječima. Nakon ručka, stariji je dječak trljanjem grančica pokušao zapaliti vatru dok je mlađi svečano promatrao, a ostatak dana proveli su u gradnji kućice od drveta. Potom večera, pjevanje pjesama, kupka u pocinčanom koritu za vodu koje je netko pretvorio u kadu, vađenje krpelja i buha pincetom, i to je bilo to za prvi dan.

Dok smo se vani igrali, osjećali smo oči na leđima ne zato što nas nešto stvarno promatra, već zbog same mogućnosti da nas nešto promatra dok smo tako daleko od čovječanstva usred te floridske pustoši.

Drugi dan trebao je biti poput prvoga. Udvostručila sam kalorije, u doručak dodala palačinke i uspjela nagovoriti dječake da poslije zahtjevnog jela nakratko odmore u ležaljci prije nego što se krenu vješati po drveću.

Ali popodne je ona jedina žarulja pregorjela. Zidovi kolibe bili su prekriveni tamnim drvetom i unutra je bilo toliko mračno da nisam vidjela ukrase na posuđu dok sam ga prala. Pronašla sam novu žarulju u ormaru, dovukla visoku stolicu koja je stajala kraj šanka i naredila starijem dječaku da je drži dok se ne popnem. Stara žarulja bila je vruća pa sam je brzo premještala iz dlana u dlan, a novu držala pod rukom kada je štene skočilo prema licu starijeg

sina. Pustio je stolicu da odgurne štene, a ja sam u okretu pala, glavom udarila o pod i zasigurno se onesvijestila.

Nakon nekog vremena, otvorila sam oči. Dvoje djece stajalo je nada mnom. Bili su mi poznati i blijedi. Jedan svijetao, drugi taman; jedan malen, drugi velik.

Mamice? čula sam malenog dječaka kao kroz vodu.

Okrenula sam glavu i povratila po podu. Štene mi je njušilo lice pa ga je veći dječak odvukao van.

Bila sam potpuno izgubljena, znala sam samo da me boli i da se ne smijem micati. Stariji se dječak nagnuo nada mnom i pobjednički podignuo netaknutu žarulju koju sam držala pod pazuhom: ja – kokoš, žarulja – jaje.

Manji je u ruci držao namočenu maramicu i njome mi gladio obraze. Od kašastog smrada ponovno mi je pozlilo. Zatvorila sam oči i osjetila dodir na čelu, vratu, oko usta. Začula sam piskutav glas malenoga. Pjevao je.

Zaplakala sam zatvorenih očiju, a vruće su mi suze tekle preko sljepoočnica sve do ušiju. Mamice! vrisnuo je stariji dječak, taman i ozbiljan, a kad sam otvorila oči, obojica su plakala, i tako sam znala da su moji.

Samo da malo odmorim, rekla sam. Primili su me za ruke. Bilo je lijepo osjetiti toplinu dječjih dlanova. Pomaknula sam nožne prste, potom stopala. Protegnula sam vrat. Bio je čitav, premda sam sa svakim pokretom u kutu oka vidjela zvijezde.

Mogu pješke otići do grada, čula sam starijeg dječaka kako kroz vatu govori mlađemu, ali najbliži grad bio je udaljen dvadeset kilometara. Sigurnost je bila dvadeset kilometara daleko, a vani je iz mraka vrebala pantera, vjerojatno i užasni ljudi, skrivene provalije, aligatori, smak svijeta. Nije bilo telefonske linije ni pupčane vrpce koja bi nas vezala sa svijetom, a

mobitel nije dolazio u obzir jer sam se bojala da dečki ne padnu sa strmog i skliskog metalnog krova.

Ali što ako ona umre i ostanem sam? upitao je manji.

U redu, dižem se, rekla sam.

Štene je zavijalo pred vratima.

Podignula sam se na laktove. Pažljivo sjela. Koliba se okretala i prevrtala svud oko mene pa sam ponovno povratila.

Veliki je dječak izišao po metlu da počisti nered. Ne! rekla sam. Uvijek sam bila pregruba prema njemu, tom predivnom, genijalnom, ali potpuno nelogičnom djetetu.

Rekla sam, Dušice, i nisam mogla prestati plakati jer mu se u tom trenutku nisam mogla sjetiti imena. Duboko sam udahnula pet ili šest puta. Hvala, odgovorila sam mirnijim glasom. Samo pobacaj hrpu maramica na pod i navuci sag da pas ne ide blizu. Maleni to učini vrlo uredno, što nije bilo u njegovom stilu; oduvijek je bio vješt u veselom promatranju drugih kako rade stvari za njega.

Veći me dječak pokušao nagovoriti da popijem vode – tako se to radilo u našoj obitelji jer nismo koristili flastere. Odbijala sam kupovati te obične magnete za bolesti u boji kože.

Manji je kružio oko mene i vrisnuo kad je ugledao moj krvavi zatiljak, a potom na porezotinu prislonio istu onu maramicu kojom mi je brisao usta nakon što sam povratila. Maramica mu se raspadala u rukama. Uvukao mi se u krilo i naslonio licem na trbuh. Veći mi je dječak na ranu stavio nešto hladno, a poslije sam otkrila da je to bila limenka piva iz hladnjaka.

Dugo smo nepomično sjedili u tišini. Njihova su mi imena isprva stidljivo plesala nadohvat ruku, zatim sam ih čvrsto uhvatila u šaku – napokon su moja. Konačno sam se prisjetila.

U srednjoj sam školi igrala nogomet. Bila sam brza i agresivna vezna igračica pa mi je ozljeda glave bila stara prijateljica. Sjećala sam se te stalne neizvjesnosti još od jednog potresnog posjeta hitnoj službi. Zbunjenost i loš predosjećaj također su mi bili dobri prijatelji. U glavi mi je bljesnula slika mame kako cijelu noć sjedi uz moj krevet i budi me kad god počnem tonuti u san. Htjela sam mamu, ne njezinu sadašnju oslabljenu verziju, krhku umirovljenicu, već onu malu, ali golemu osobu koja je, kad sam bila mala, mogla zakloniti sunce.

Mlađeg sam poslala po rolu prašnjave ljepljive trake, starijeg po gazu iz toaletne torbice, a kad su se vratili, ljepljivom trakom pričvrstila sam gazu za glavu i zatim me preplavila tuga za dugom kosom, mojim najskupljim ljubimcem.

Dovukla sam se do kreveta na drugoj strani sobe i legla usprkos iskrama koje su mi sijevale pred očima. Dečki su otvorili vrata i pustili usamljeno štene, a s njim je ušla i noć jer nam je moj pad uzeo sate i sate života.

Tek sam s ulaskom noći shvatila dubinu vremena s kojim smo se još morali suočiti. Dečke sam poslala po fenjere, zatim po otvarač za konzerve, tunu i grah, koje sam otvarala s teškoćom, lijeno, polako, i večeru smo pretvorili u igru, premda mi se od same pomisli na hranu ježila koža. Stariji se dječak vratio sa staklenkom mlijeka. Muž je donio kutiju sladoleda da se na kraju dana nagradi za svoju dobrotu, ali njega sad nije bilo pa sam dopustila djeci da je potamane jer trenutno ne zaslužuje našu odanost.

Počela je padati kiša, isprva nježno bubnjajući po metalnom krovu.

Pokušala sam djeci ispričati poučnu priču o djevojčici koja je pala u bunar i tjedan dana čekala da vatrogasci nađu način da je spase. Možda se to stvarno dogodilo u magli mog djetinjstva, ali priča je za njih ionako bila ili previše apstraktna ili sam govorila u prazno pa nisu shvatili moju potrebu da ostanu u kolibi i ne idu nikamo u slučaju da se dogodi ono najgore, ono nezamislivo što sam izbjegavala poput rupe koja je zjapila pred svakom rečenicom koju sam se spremala izgovoriti. Ispitivali su me je li djevojčica dobila puno igračaka kad su je izvukli iz bunara. Uopće nisu shvatili moju poantu pa sam iz inata rekla, Ne, nažalost nije.

Nagovorila sam dečke da mi pričaju svoje priče i drže me budnom. Mlađi je volio gledati britansku dokumentarnu emisiju o morskom svijetu, koju je stariji smatrao djetinjastom sve dok se nisam počela pretvarati da ne vjerujem u to što mi govore. Zatim su mi stali uglas pričati o morskim psima čiji su zubi za sobom ostavljali savršeno okrugle rupe u kitovima kao da imaju ralje u obliku kalupa za kekse. Pričali su mi o humuhumunukunukuapua'a, havajskoj ribi čije predivno ime nisam uspjela izgovoriti čak ni nakon što su mi ga kroz smijeh otpjevali uz melodiju „Blistaj, blistaj, zvijezdo mala“. Pričali su mi o slatkovodnom somu koji, vijugajući u blatu, može tri dana izdržati bez vode. Pričali su mi o sunčevoj svjetlosti, sumraku, mračnim zonama, o tri sloja dubine, kako je u prvom svjetlo čisto, u drugom mutno i tamno, a onda ga uopće nema. Pričali su mi o *vrtologu* u kojem jedna struja ide u jednom smjeru, a druga u drugom i onda se pomiješaju i stvore tornado koji se rastegne, kako mi je maleni rekao, od zone tame gdje su ribe slijepe sve do ptica na nebu.

Počela sam se jako tresti, što su dečki, odjednom gospoda, zaboravili spomenuti. Na mene su nabacali sve deke i vreće za spavanje, potom se pod njih zavukli i zaspali, a da se nisu ni okupali ni oprali zube ni presvukli iz prljave odjeće koja je sat vremena kasnije ionako bila natopljena znojem.

Pas se nije bunio što nije dobio večeru i, mada nije smio, skočio je na krevet i spavao glave naslonjene na trbuh starijeg sina jer mu je on, najveće štene, bio najdraži.

Imala sam samo sebe da me drži budnom, premda je još bilo rano, tek devet ili deset navečer.

Na noćnom ormariću ležao je europski roman koji je u meni izazivao nemir i tjeskobu pa sam pokušala čitati *Alisu u Zemlji Čudesas*, ali moj zbrčkani mozak nije ju mogao pojmiti. Potom sam listala lovački časopis koji me podsjetio na floridsku panteru. Zapravo nisam zaboravila na nju, ali mogla sam se nositi samo s nekoliko strahova odjednom i oni s kojima smo se morali suočiti dok su dečki bili budni bili su važniji. Tri dana ranije šetali smo šumom i ugledali izmet, ogroman izmet, možda medvjeda ili pantere, ali zasigurno nekog velikog mesojeda. Nismo bili svjesni opasnosti sve dok nismo svojim očima vidjeli njezin fizički dokaz pa smo muž i ja odlučili djecu odvesti kući, svi smo se držali za ruke i pjevali, a psa smo pustili s uzice da veselo skače oko nas jer, premda je još bio štene, bilo mu je u krvi da se prvi žrtvuje pred raljama opasnosti.

Kiša je postajala glasnija, ali moja su znojna djeca i dalje spavala. Razmišljala sam o valovima sna koji struje njihovim glavama i ispiru sitne, beznačajne ostatke današnjeg dana kako bi sutra mogle priteći nove teškoće. Bilo je nečeg umirujućeg u bubnjanju kiše po krovu, kao da je buka bila prepreka prijetećoj noći i svemu što je s njom moglo izvana ući.

Pokušala sam se prisjetiti pjesama iz mladosti, ali u magli sjećanja uspjela sam povezati samo nekoliko stihova Blakea i Dickinsona i Frosta i Milтона i Sexton u jednu neobičnu, tužnu, polovnu pjesmu u drhtavoj stopi koja ipak oživi i na trenutak me drži za ruku.

Zatim je kiša slabila sve dok nije ostalo samo povremeno tapkanje zalutalih kapi s borova. Jedna je svjetiljka gorjela oskudno i treperavo, a drugoj su se baterije potpuno ispraznile. Jedva sam si vidjela podignutu ruku ili njezinu sjenu na zidu. Svjetiljka mi je bila

sestra – i ona se mogla ugasiti u bilo kojem trenutku. Uživala sam u pogledu na kolibu koja se u nadolazećoj tami pretvorila u mjesto od zlata, ali sjene kao da su postale previše jake, živahne na rubovima i kretale su se čim bih odvrtila pogled. Osjećala sam se sigurnije dok sam gledala u obraze zaspalih dječaka, bijele poput sireva.

Posljednji sat danjeg svjetla bio je elegičan i ljubav koju sam osjećala prema svojim sinovima pokušala sam utisnuti u mjesta gdje im je koža dodirivala moju.

Ponovno je zapuhao vjetar i nije baš bio raspoložen. Zlovoljan i grub, trljao se o malu kolibu, poigravao se s njezinim uglovima, lomio grane sa stabala i bacao ih na krov, a one su poskakivale poput stvorenja s neobičnim, kukastim pandžama. Svojim je beskrajnim tijelom šuštao pred vratima.

Sve je ovisilo o tome da ostanem mirna, ali užasno me svrbila koža. Nešto grozno u meni, ono najmračnije, htjelo mi je razbiti lubanju od uzglavlje kreveta. U glavi sam vrtjela tu sliku – oštar udarac straga, zatim mir koji me preplavljuje.

Počela sam brojati duboke udisaje. Došla sam do dvjesto, no i dalje sam osjećala nemir; nastavila sam brojati do tisuću.

Svjetiljka se ugasila i ušao je mrak.

Nad krovnim prozorom podigao se mjesec i usidrio u tami.

Kad je otišao, ponovno sam ostala sama. Osjećala sam disocijaciju, fizičku promjenu, kao da mi se ono najbolje u meni odvaja od tijela i sjeda par metara dalje. Kakvo olakšanje.

Nakratko je vladao osjećaj međusobnog promatranja, iščekivanja nečeg konačnog, premda ništa konačno nije došlo, a bestjelesna ja stajala je i kružila kolibom. Pas se promeškoltio i tiho zacvilio, ali nije se probudio. Pod je bio hladan. Glavom sam doticala grede,

oko tri metra visoke. Na mjestu gdje su ležala naša tijela pojavila se crna pulsirajuća masa, svjetleća rupa.

Izišla sam iz kolibe. Put je bio pomalo prljav i pun čičaka i hladan i mokar od kiše. Velike kaplje s grana ostavljale su mi okus bora u ustima. Šuma nije bila tamna jer tama nema veze sa šumom – šuma je puna života, svjetla – ali drveće se kretalo zajedno s vjetrom i neprimjetnim stvorenjima. Nisam bila na samo jednom mjestu. Bila sam na krovu s rakunima koji se na kanti za smeće uz cestu zabavljaju lokotom od bicikla, s pticama crvenokrilih jastrebova koji sami dišu u gnijezdu, s pasancem koji se oklopljenim tijelom probija kroz grmlje. Nisam primijetila da sam izgubila osjet njuha sve dok se nije vratio s glađu; mogla sam nanjušiti crve kako traže put pod borovim iglicama i nove spore plijesni koje je probudila kiša.

Dok sam se tiho šuljala kroz šikaru, cijelo sam vrijeme bila na oprezu, a palmina mi je kora poput noktiju strugala po tijelu.

Nisam vidjela kolibu, ali osjećala sam njezinu zbijenost i zagušljivost kao ranu na boku. Nisam mogla pobjeći niti se vratiti. Mogla sam samo kružiti po kolibi i oko nje. Sa svakim krugom postajala sam više divlja; u meni je jačala strašna, probadajuća bol koja me tjerala da se krećem sve brže i brže. Ono što smo gradili da naizgled bude trajno lomilo se pod zubom vremena jer vrijeme je bezosjećajno, sličnije životinji nego čovjeku. Vrijeme ne mari možeš li držati korak. Nastavlja bez tebe. Ne može te vidjeti; oduvijek je bilo slijepo na čovjeka i ono što činimo da ga zadržimo – taksonomiju, čišćenje, organiziranje, uređivanje. I ova koliba sa svojim savršenim uglovima i venama od cijevi i žica jedva da je bila trajnija od tragova grablji u prašini koje je vrijeme već istog jutra izbrisalo.

Ona „ja“ u šumi je trčala i trčala, ali nije mogla pobjeći od promjene koja je polako dolazila. Niska magla podigla se s tla i postupno raščistila. Pjev prvih ptica razlegao se prohladnim zrakom. Nebo je poplavjelo. Izašlo je sunce.

Polako sam dolazila k sebi. Stariji sin otvorio je smeđe oči i ugledao me kako sjedim nad njim.

Izgledaš grozno, rekao je milujući mi lice, i sad sam ga samo napola čula kao kroz vodu.

Boljela me glava pa sam se smiješila samo očima, čvrsto zatvorenih usta, a on je otišao do kuhinje i vratio se sa sendvičima s džemom i maslacem od kikirikija, Uno kartama, hladnom kavom od jučer kao lijekom za glavobolju koja mi je još uvijek tutnjila iza očiju, i psom kojeg je sam izveo van i nahranio.

Promatrala sam ga. Blistao je. Mlađi se sin probudio lica spojena za moje rame, ali nije ustao. Odabrao je jedan pramen kose koji nije bio umrljan krvlju i prisionio ga na usne, onako kako je običavao raditi nakon dojenja kad je bio beba.

Dečki nisu bili nesretni. Kao majka sam uglavnom bila prezauzeta, premalo uz njih, zaokupljena, zaposlena, u jednom bih trenutku prštala od zabave, a zatim se vratila u kolotečinu posla: sad sam samo mogla sjediti i razgovarati s njima, nisam čak bila u stanju ni čitati. Bili su nježni prema meni, podsjećali su me na zlatnog retrievera s kojim sam odrasla, psa tako nježne njuške koji je znao otići do jezera, ukrasti pačice i satima ih netaknutima držati na jeziku dok ne bismo primijetili kako neobično uspravno i prepredeno sjedi u kutu. Dečki su bili nalik ocu; jednog će dana postati muškarci koji se brinu za one koje vole.

Zatvorila sam oči dok su dečki neumorno kartali Uno.

Podne došlo, podne prošlo, a moj se muž još uvijek nije vratio.

Odjednom je nešto poput jeze prohujalo šumom, sve je utihnulo, dečki i pas pogledali su u mene, lica bijelih poput čaplji u bijegu, ali moje su uši iz samilosti oglušile na ono što je u svim stvorenjima na zemlji, osim u meni, iznenada pobudilo užas, što god to bilo.

U četiri popodne začuli smo auto u daljini i dečki su uzbuđeno poskočili. Izletjeli su iz kolibe i za sobom ostavili širom otvorena vrata zasljepljujućem svjetlu od kojeg su me zaboljele oči. Osluhnula sam glas njihova oca, potom korake; trčao je, a za njim su trčali i dječaci zajedno s psom. Evo njegovih koraka na prašnjavom prilazu. Evo njegovih teških koraka na trijemu.

Na trenutak sam i sama poželjela nestati. Bila sam sve ono čega smo se bojali – pasivna kraljica kaosa s krvavom krunom od ljepljive trake. Muž je svojim tijelom popunio okvir vrata. Rođen je za to. Zatvorila sam oči. Ponovno ih otvorila. Bio je ogroman nada mnom. Kad sam ugledala izraz na njegovom licu, sve je u meni utihnulo, a pod kožom su mi polako proključali trnci, šuljajući se od vršaka prstiju do ramena, jer sam opazila ono najgore, taj golemi strah, elementaran poput samog vjetra, poput sunca koje će uskoro grijati moje svileni krzno.

5.2 Na zamišljenim uglovima okrugle Zemlje

Jude se rodio u tipičnoj američkoj drvenoj kući s trijemom na rubu močvare koja je vrvjela neimenovanim vrstama gmazova. Tada u središtu Floride nije živjelo mnogo ljudi. Klima uređaji bili su za bogate, a ostali su ih nadomještali visokim stropovima, spavanjem na trijemu, ventilatorima na tavanu. Judeov otac bio je herpetolog na sveučilištu, i da zmijske nisu pronašle put u njihov vrući dom, sam bi se za to pobrinuo. Na prozorskoj su dasci u formaldehidu stajale čegrtaljke. Migoljavi gmazovi ispreplitali su se straga u kokošinjcu, gdje je Judeova majka jednom pokušala uzgojiti piliće. Jude je već u ranoj dobi naučio ostati miran pri doticaju sa svime što je imalo očnjake. Bio je tek prohodao kad je majka ušla u kuhinju i zatekla ga s koraljnom zmijom kako lovi svoj crveno-žuti rep oko njegova zapešća. Otac ga je promatrao s druge strane, smijao se. Majka je bila Jenki, prezbiterijanka. Uvijek je bila umorna; u kući se bez ičije pomoći borila s vlagom i plijesni i đavoljim zmijskim smradom. Otac u kuću nije puštao crnce, a nisu imali novca da zaposle bjelkinju. Judeova se majka bojala ljuskavih stvorenja pa je pjevala crkvene pjesme u pokušaju da ih zadrži vani. Jedne kolovoske noći, dok je bila trudna s Judeovom sestrom, otišla je u kupaonicu da si napravi hladnu kupku i, bez naočala, promašila albino aligatora od metra kojeg je njen suprug čuvao u kadi. Idućeg je jutro više nije bilo. Vratila se tjedan dana poslije. Nakon što se Judeova sestra, savršena mala latica, rodila mrtva, majka nikad nije prestala pjevati ispod glasa.

Buka rata postala je glasnija. Na kraju je postalo nemoguće zanemariti je. Jude je imao dvije godine. Majka je ispeglala očevo novo kaki odijelo i potom je njegova odsutnost ispunila kuću hladnim povjetarcem. Vozio je teretne zrakoplove u Francuskoj. Jude je zamišljao ljuskava stvorenja kako ogromnim krilima mašu zrakom dok im njegov otac bijesno jaše na leđima.

Prvog dana kad ostali sami u kući, dok je Jude spavao, njegova je majka u močvaru bacila sve staklenke s mrtvim zmijama, a živima uredno motikom odrubila glavu. Kosu je ošišala vrtlarskim škarama. U tjedan dana preselila ih je sto kilometara bliže plaži. Prve noći u novoj kući, misleći da Jude spava, otišla je do ruba obale pod mjesečinom i u pijesak zarila stopala. Činilo se kao da je svjetlucavi rub oceana žvače do koljena. Jude je tjeskobno promatrao. Jedan se veliki val otkotrljao preko njezinih ramena, i kad se povukao, ponovno je bila potpuna.

Bio je to novi svijet, pun dupina koji su u blještavim lukovima klizali obalom. Jude je volio gledati kako ga prelijeću klinasta jata pelikana, njihovo mahnito kopanje za morskim puževima koji su propali dublje u mokri pijesak. Brojao je u sebi dok su ih tražili, i kad se s majkom vratio kući, rekao joj je da su otkopali četiristo šezdeset i jednoga. Netremice ga je gledala iza naočala i stala naglas brojati stvorenja. Nakon što je završila, dugo je prala ruke nad umivaonikom.

Ti baš voliš brojeve, okrenula se i konačno rekla.

Da, odgovorio je. Ona se nasmiješila i iz nje je izbio neki nježan sjaj koji ga je zapanjio. Osjetio je kako se uvlači u njega, smješta u kosti. Ušuškala ga je u krevet i poljubila u tjeme, a kad se usred noći probudio i ugledao je kako leži kraj njega, stavio je dlan pod njezinu bradu i ondje ga držao sve do jutra.

Počinjao je shvaćati da svijet funkcionira na njemu nepoznate načine, da se samo hvata za konce veće tkanine. Judeova majka otvorila je knjižaru. Žene u Floridi nisu smjele same kupovati zemljište pa je Judeov stric, nizak debeljuškasti muškarac koji nimalo nije sličio svom bratu, kupio knjižaru njezinim novcem i na nju je prepisao. Odlučila je nositi odijela koja su joj isticala dekolte i skidati naočale prije ulaska u tramvaj kako bi joj pogled bio blaži. Judeu više

nije pjevala uspavanke kao nekad u kući zmija, sada mu je čitala. Čitala je Shakespearea, Nerudu, Rilkea, a on bi zaspao uz njihove kadence isprepletene sa sporim ritmom mora.

Jude je volio knjižaru: bilo je to toplo, osvjetljeno mjesto koje je mirisalo po novom papiru. Usamljene nevjeste vojnika dolazile su s dječjim kolicima i odlazile s pregrštom modernih klasika, mornari na dopustu svraćali su usput da bi na kraju zadivljeni izlazili s vrećama knjiga pritisnutim uz prsa. Poslije radnog vremena Judeova bi majka ugasila svjetla i stražnja vrata otvorila crncima koji su ondje strpljivo čekali – dostojanstveni čovjek u vunenoj kapi koji je volio Galsworthyja, pretila žena koja je radila kao sluškinja i svaki dan čitala jedan roman. Tvoj bi otac pošizio. Tko ga šljivi, majka je rekla Judeu, glasom tako odlučnim i snažnim da je u njegovoj glavi izbrisala zadnje tragove plahe žene kakve se sjećao.

Jednog jutra tik prije zore, Jude je bio sam na plaži kad je opazio kako nešto ogromno i metalno probija more sto metara od obale. Podmornica ga je pogledala svojim jedinim periskopskim okom i tiho skliznula natrag pod površinu. Jude nikome nije rekao što je vidio. To opasno znanje držao je u sebi, gdje je stiskalo i stezalo, ali nije moglo nauditi velikom svijetu.

Majka je dovela crnkinju po imenu Sandy da joj pomogne s kućanskim poslovima i pazi na Judea dok je ona u knjižari. Sprijateljile su se, i Judea je ponekad noću budio smijeh s verande, gdje bi ugledao majku i Sandy u noćnom povjetarcu oceana. Pile bi voćne koktele s džinom i jele tortu od limuna za koju bi se Sandy uvijek pobrinula premda je već tada ponestajalo šećera. Dale bi mu komad i on bi zaspao na Sandyjinom širokom krilu, na jeziku mu kisela slatkoća, a u ušima izdah oceana, zvuk ženskih glasova.

Kad mu je bilo šest godina, Jude je sam otkrio množenje, pognut nad mravinjakom na vrućem suncu. Ako u minuti dvanaest mrava napusti mravinjak, to je sedamsto dvadeset izlazaka po satu, ogroman broj odlazaka i povrataka, zaključio je. Utrčao je u knjižaru toliko

sretan da nije mogao ni govoriti. Zario je glavu u majčino krilo, a žena s kojom je razgovarala na pultu zamijenila je njegove jecaje s tugom.

Dječaku sigurno nedostaje otac, rekla je gospođa s namjerom da bude ljubazna.

Ne, odgovorila je majka. Samo je ona razumjela njegovo puno srce i nježno ga počesala po glavi. Ali nešto se preokrenulo u Judeu; sa znatiželjom je razmišljao o ocu kojeg je majka tijekom godina tako rijetko spominjala da je čovjek izblijedio. S teškoćom se prisjetio struganja ljuski i mračne kuće u močvari, navučenih zastora da ne bi ušlo vruće, smrdljivo sunce.

No Judeov otac kao da je čuo zaziv dobronamjerne gospođe i vratio se kući. Ogroman i grubih obraza, sjeo je na sredinu sunčališta. Judeova je majka nervozno sjela na kauč nasuprot njega, pazeći da im se ne dodiruju koljena. Dječak se na podu tiho igrao drvenim vlakićem. Sandy je donijela svježe kekse, a kad se vratila u kuhinju, otac je izustio nešto tako blago da Jude nije uspio čuti. Majka je dugo gledala u njegova oca, zatim ustala i otišla u kuhinju, zalupila su se staklena vrata, i dječak više nikad nije vidio Sandy.

Idemo kući, rekao mu je otac dok majke nije bilo.

Jude ga nije mogao ni pogledati. Prostor u zraku koji je zauzimao bio je previše težak i mračan. Gurao je vlakić oko nogu stolice. Dođi, reče otac. Dječak je polako ustao do očevih koljena.

Poletio je veliki dlan i Judea je zapeklo lice od ušiju do usta. Pao je, ali nije zaplakao. Udahnuo je krv iz nosa i osjetio kako mu se skuplja u grlu.

Majka je dotrčala iz kuhinje i podigla ga. Što se dogodilo? povikala je, a otac hladnim glasom odgovorio, Mali je strašljiv, nešto ne valja s njim.

Drži sve u sebi. Sramežljiv je, rekla je majka i odvela Judea. Dok mu je prala krv s lica, osjetio je kako drhti. Kad je otac ušao u kupaonicu, majka protisnu kroz zube, Da ga više nikad nisi ni pipnuo.

Neće biti potrebe, odgovori otac.

Majka je ležala uz Judea sve dok nije zaspao, a probudio se s pogledom na mjesec kroz vjetrobransko staklo automobila i oštre profile svojih roditelja koji zure ravno u tunel duž mračne ceste.

Kuća kraj močvare ponovno je vrvjela zmijama. Premda je bio jedini preostali član obitelji s očeve strane, stric koji je pomogao majci s knjižarom više nije bio dobrodošao. Judeova je majka svake večeri kuhala krumpir i odrezak, ali nije jela. Postala je kost, oštrica. U kućnoj se haljini zavalila u stolicu za ljuljanje, kose slijepljene od znoja. Jude je stajao kraj nje i na uho joj recitirao stare sonete. Privukla ga je k sebi i naslonila lice na pregib njegova vrata, a sa svakim treptajem škakljale su ga njezine mokre trepavice, i znao je da se ne smije pomaknuti.

Otac je sa strane prodavao zmiје zoološkim vrtovima i sveučilištima. Znao je nestati na dvije, tri noći zaredom i vratiti se zadimljene odjeće, s vrećama punim čegrtuša i crnih zmiја. Nije ga bilo dvije noći kad je majka spakirala plavi kartonski kovčeg s Judeovim stvarima na jednoj strani i svojim na drugoj. Nije ništa rekla, ali odala se pjevušenjem. Zajedno su hodali mračnim cestama i dugo čekali vlak. Peron je bio prazan; idući vlak vozio je tek za vikend. Dala mu je da cucla karamele, a on je osjetio kako joj cijelo tijelo drhti po bedru čvrsto prislonjenom uz njegovo.

Dok su čekali, toliko se toga nakupilo u Judeu da mu je gotovo laknulo kad je vlak pušuci stigao na stanicu. Majka je stajala s blagim osmijehom na licu, ruku ispruženih prema njemu. Jude je podigao pogled i uzvratilo joj smiješak.

Odjednom se na svjetlu pojavio otac i zgrabio ga. Tijelo mu je bilo napeto, a Jude toliko iznenađen da mu je uzvik zapeo u grlu. Majka nije ni pogledala u svog supruga ili sina. Mršava i blijeda, izgledala je poput kipa.

Naposljetku, kad je kondukter rekao, Krećemo! ispustila je užasan, zagušen krik i pojurila kroz vrata vlaka. Vlak je zazviždao i polako krenuo dalje. Jude je konačno uspio povikati, i premda je očev stisak bio previše čvrst da iz njega pobjegne, vikao je koliko god je glasno mogao, ali majka je, zajedno s vlakom, bez zaustavljanja nestala u tami.

Jude i njegov otac ostali su sami u kući kraj močvare.

Razgovor između njih je venuo. Jude je na sebe preuzeo čišćenje i ribanje, pravljenje sendviča za večeru. Kad oca nije bilo kod kuće, otvarao je prozore da iziđe gmazovska trulež. Otac je pokidao majčine ljiljane i ruže te posadio mandarine i borovnice, govorio je da za voćem idu ptice, a za njima zmije. Dječak je pet kilometara pješačio do škole, gdje nikome nije rekao da je znao brojeve bolje od učitelja. Bio je mali, ali nitko ga nije zadirkirivao. Prvi dan škole, kad se veliki desetogodišnjak pokušao narugati na račun njegove odjeće, Jude je nasrnuo na dječaka s opakošću koju je vidio kod čegrtuša i raskrvario mu glavu. Drugi su ga izbjegavali. Bio je nešto između, stvor bez majke ali ne i oca, zakržljao i odrpan kao siromah, a ipak profesorov sin, koji je uvijek imao spreman odgovor kad bi ga učitelji prozvali iako se nikad nije prvi javljao. Igrao se sam ili s jednim leglom štenaca koje je otac doveo kući. Naravno, psi su skončali tako što su otrčali do ruba močvare gdje su ih zgrabili petometarski aligatori.

Judeova je samoća rasla, pretvorila se u živo stvorenje koje ga je zasjenilo i napuštalo ga samo dok je bio u društvu svojih brojeva. Bili su mu poput igračaka, draži od pikula ili kositrenih vojnika. Od njih su mu više curile sline nego od šljiva ili šećernih štapića. Koliko god je svijet bio kaotičan, brojevi su, predvidljivi i pristojni, unosili red.

Kad je Jude imao deset godina, na ulici ga je zaustavio nizak, okrugao muškarac i u ruke mu gurnuo paket umotan u smeđi papir. Bio mu je poznat, ali nije znao odakle. Muškarac je prislonio kažiprst na usne, potom se sitnim koracima udaljio. Te večeri, u sigurnosti svoje sobe, Jude je odmotao knjige. Jedna od njih bila je zbirka Frostovih pjesama, a druga o geometriji. Svijet se postupno smanjivao sve dok nije ostao samo niz linija i kutova, a kad je podigao pogled, jutro se sunčevim zrakama probijalo kroz lovorove hrastove. Osjećao je da ga knjiga nije samo naučila o geometriji, već mu je ukazala na nešto, dosad neotkriveno, što je živjelo u njemu.

U knjizi je pronašao pismo naslovljeno na njega majčinih okruglim slovima. Nakon što je u školi odbrojao sate do slobode, složio sendviče od tune i večerao s ocem koji je na radiju slušao Bennyja Goodmana, oprao zube i obukao premalu pidžamu, pozvala su ga četiri savršena ugla pisma. Stavio ga je pod jastuk, neotvoreno. Tjedan je dana pismo gorjelo ispod svega, poput sunca na vruć oblačan dan, skriveno, ali uvijek prisutno.

Konačno, kad je iz knjige istisnuo svo znanje o geometriji, unutra je stavio zapečaćenu omotnicu, zalijepio korice i sakrio je između madraca i opruga. Provjeravao ju je svake noći poslije molitve kako bi mogao mirno zaspati. Kad je jedne noći primijetio da je knjiga odlijepljena a pisma nema, shvatio je da ju je otac pronašao i da ništa nije mogao učiniti.

Idući put kad je na ulici ugledao malog okruglog muškarca, upitao ga je, Tko ste vi? Muškarac je trepnuo i odgovorio, Tvoj stric. Dječakov zbunjeno izraz lica odao je da ga ne prepoznaje pa je podigao ruke i rekao, Oh, dušo! s namjerom da ga zagrlji, ali Jude se već bio okrenuo i otišao.

Sveučilište je nezadrživo raslo. Širilo se i bujalo uz stalni dovod klimatiziranog zraka, gutalo zemlju do močvare sve dok se sveučilišne ceste nisu izgradile tijesno uz očevo zemljište. Večere više nisu mogle proći bez očevih pogrda: Zar na sveučilištu nisu svjesni da zmijama

treba dom, da je ovo prostranstvo pješčanih polja jedno od najbogatijih utočišta za gmazove u sjevernoj Americi? Prodaja zemljišta nije dolazila u obzir. Bio je spreman ubiti da ga zadrži.

Dok je otac držao govor, izdajnik u Judeu maštao je o ciframa koje su mu nudili. Zvučalo je kao laka zarada. Za razliku od drugih brojeva, novac se sam umnažao; neprestano se udvostručavao da bi se konačno pretvorio u lavinu. Jude je znao da se nitko ne mora ni za što brinuti ako ima dovoljno novca.

Kad je napunio trinaest godina, Jude je otkrio sveučilišnu knjižnicu. Jednog je ljetnog dana podigao pogled s hrpe knjiga kroz koje je zadovoljno kopao – o trigonometriji, statistici, aritmetici, što god je uspio naći – i pred sobom ugledao oca. Jude nije znao koliko je dugo ondje stajao. Jutro je bilo vlažno, čak je i u knjižnici bilo zagušljivo, ali otac se doimao hladnim, prozračnim u košulji izbljedadjeljoj od sunca, s crvenom maramom oko vrata.

Hajde, idemo, rekao je. Premda se loše osjećao, Jude je krenuo za njim. Tek nakon dva sata vožnje kamionetom Jude je zaključio da idu skupa loviti zmije. Bio mu je to prvi put. Kad je bio mlađi, preklinjao je oca da ga vodi sa sobom, ali otac ga je svaki put odbio pod izlikom da je previše opasno, a Jude nijednom nije spomenuo da je tjedan dana samostalnog života u kući punoj otrova, oružja i sumnjivih instalacija za malog dječaka bilo jednako riskantno.

Nakon što je otac podigao šator, u mraku su jeli grah iz konzerve. Ležali su jedan pored drugoga u vrećama za spavanje kad je otac rekao, Ide ti matematika.

Ide, odgovorio je Jude, premda je ta tvrdnja bila toliko ublažena da se osjećao kao da mu laže. Nešto se među njima promijenilo, i zaspali su u tišini mekšoj na rubovima.

Otac je prije zore probudio Judea koji je isteturio iz šatora po kukuruzne uštipke i zrnastu kavu s kondenziranim mlijekom. Otac je Judeu dao svoj ribički kombinezon, a u potrazi za vodenim mokasinama kroz močvaru je gacao zaštićen samo trapericama i čizmama. Toliko

su me puta ugrizle, rekao je, da mi je to postalo normalno. Sinu je pružio štap i pokazao na crnu liniju koja se sunčala na kamenu, a dječak je morao zamisliti zmiju kao krivulju u prostoru i spajati točke kako bi je uhvatio. Zmija se uvijala od broja jedan do broja tri, sve do pobijeđene osmice kad ju je stavio u vreću. Radili su u tišini, jedino im je vreva bujne prirodne Floride, neustrašivih ptica, nemirnih kukaca, ispunjavala uši.

Jude se na kraju dana popeo u stražnji dio kamioneta, nogu drhtavih od napora koji je uložio da bude hrabar. Sad znaš, rekao je otac čudnim, svetim glasom, a Jude je tada bio previše umoran da shvati i poduzme nužne korake, čak i kasnije, sve dok nije došao u očeve godine.

Otac je u Judeovom ormaru počeo čuvati miševе za zmije pa se Jude pridružio srednjoškolskoj trkačkoj ekipi kako bi pobjegao od zlosretnih cijuka. Svoj je talent otkrio u utrkama na dvjesto metara s preponama. Kad se kući vratio s peharom s državnog natjecanja, otac je na trenutak držao trofej, zatim ga spustio.

Ne vrijedi ako su crnci smjeli trčati, rekao je.

Jude je šutio, a otac je nastavio, Sam Bog zna da nisam ljubitelj njihove rase, ali svaki prosječni crnac može pretrčati bilo kojeg bijelog dečka.

Jude i dalje nije odgovarao, izbjegavao je oca i nije mu spremio dodatan odrezak kad je sebi kuhao večeru. Nisu razgovarali ni kad je otac otišao na noćni izlet i nije ga bilo tjedan dana. Jude se na to naviknuo i nije se zabrinuo sve dok nije ponestalo novca, a otac se još uvijek nije vratio kući.

Na sveučilištu je obavijestio tajnicu koja je poslala grupu studenata s diplomskog na teren gdje je Judeov otac posljednji put viđen. Našli su staroga u šatoru, nadutog, jezik mu je stršio iz crnog lica. Jude je u tom trenutku shvatio da te može ubiti čak i ono što najviše voliš. Spremio je to znanje u kosti i odlučio ga primijeniti u svakoj budućoj odluci.

Iz neke uvrnute odanosti ocu, Jude je na sprovodu izbjegavao strica. Pretpostavljao je da je njegova majka saznala da je postala udovica, ali nije bio siguran. U školi nikome nije rekao da mu je otac preminuo. Smatrao se otokom usred oceana, bez ikakve nade da će vidjeti drugi otok u daljini, ili pak brod u prolazu.

Jude je u kući živio sam. Pustio je da miševi uginu, potom u visokim parabolama lansirao zmijske u močvaru. Ribao je kuću dok nije zablistala a gmazovski smrad nestao, nanio je boju i pčelinji vosak, ispolirao namještaj da sve bude spremno za njegovu majku. Čekao je. Nije došla.

Na dan kad je završio srednju školu, Jude je spakirao odjeću, zapečatio kuću i sjeo na vlak za Boston. Čuo je od strica da ondje živi majka pa se prijavio na fakultet u gradu, gdje su ga i primili. Majka je bila vlasnica knjižare u uskoj, mračnoj ulici. Nakon mjesec dana oklijevanja konačno je skupio hrabrost da uđe. Obično je bila ili u stražnjem dijelu, ili je spremala knjige na police, ili se smijala u razgovoru s nekim, a Jude bi u truhu osjetio nalet tame i po tome znao da mu sudbina govori, Danas nije taj dan. Ušao je samo zato što je bila sama za blagajnom, a njezino lice, podbuhlo, voštano, imalo je tako tužan izraz da mu je ispralo sve misli iz glave.

Majka ispusti nijemi krik i poleti k Judeu. Grlio ju je stoički. Mirisala je na mačke, a odjeća je visjela na njoj kao da je naglo smršavila. Reče joj da je otac umro, a ona kimnu i odgovori, Znam, dušo, sanjala sam to.

Nije mu dala da ode od nje. Odvukla ga je sa sobom kući, skuhala mu špagete carbonara i na kauč stavila čistu posteljinu. Njezine tri mačke zavijale su pred vratima spavaće sobe sve dok im se nije vratila. Jude se usred noći probudio i ugledao je u naslonjaču, sklopljenih ruku; promatrala ga je sjajnim očima. Zažmirio je i stisnuo šake. Ležao je ukočeno, a od same pomisli da ga netko gleda došlo mu je da vrišti od muke.

Posjećivao ju je jednom tjedno, ali odbijao je sve pozive na večeru. Nije mogao podnijeti zbijenost i zakašnjelost njezine ljubavi. Bio je na trećoj godini studija kad ju je svladala njezina dugotrajna bolest i ona ga također napusti. Ostao je sam.

Tada više nije bilo ničega osim brojeva.

Poslije su se brojevima pridružili veliki očaravajući stroj u laboratoriju koji je Jude hranio izbušenim papirićima i motor koji je vozio jer je režao poput zvijeri. Predavao je jednom razredu, ali to nije potrajalo; već su nakon mjesec dana rekli da mu više odgovara istraživački rad. U kasnim dvadesetima bilo je pijanih i blesavih djevojaka koje je uspio zavesti bez riječi jer su u njemu naslućivale neku ukorijenjenu opasnost.

Prebrzo je vozio motor po zaleđenim cestama. Noću je plivao u zaljevima gdje su viđene velike bijele psine. Skijaškim je stazama jurio samo s maglovitim pojmom mehanike snijega u glavi. Popio je toliko piva da se jednog jutra probudio s trbuhom velikim poput trudničkog. Sviđao mu se način na koji se ljulja pa se nasmijao da ga opet protrese. Mekan i udoban, bio je poput dječjeg jastuka koji je cijeli dan nosio oko struka.

Kad je napunio je trideset godina, već je bio umoran od svega. Privlačili su ga mostovi, njihova vlačna čvrstoća, hladne rijeke koje teku ispod njih. U podsvijesti mu se javljala odluka poput kontuzije koja se stvrdnjavala pod kožom.

Prelazio je cestu, i nije prvo pogledao, i potom ga je pekarski kamion, pun mekanih peciva tako kvasastih i toplih da su se još uvijek širili u kalupima, udario. Probudio se, noge savijene do neprepoznatljivosti, bez zuba s jedne strane usta i glave u krilu žene koja je za njim plakala premda se nisu poznavali, a on je krvario po njezinoj suknji dok su posvuda oko njih bila razbacana peciva. Duboka toplina i ugodan miris kruha natjerali su bol da mu se vrati u tijelo. Zagrizao je rub njezine suknje da ne zavrišti.

Vozila se s njim do bolnice i cijele noći pazila da ne zaspi i završi u komi. Bila je tri godine starija od Judea, obična, jakih nogu, trgovkinja starinama koja je svoj antikvarijat na kraju ulice opisivala tako malenim da sunce nije dosežalo do prozora. Zamišljao ju je kako pliva od komode do komode u tihoj, mračnoj trgovini. Svaki put kad bi mu došla u posjet hranila ga je pudingom od riže i pažljivo mu češljala divlju kosu dok se ne bi slegla na tjemenu.

Jedne se noći Jude probudio uz trzaj: zvijezde su ljutito sjajile kroz prozor bolničke sobe i čuo je kako netko diše. Osjećao je teret na prsima, a kad je spustio pogled, ugledao je glavu zaspale žene. Isprva je nije prepoznao. Do trenutka kad je shvatio tko je, osjećaj neznanja već mu se bio uvukao u kosti. Nikad je neće sasvim upoznati: poznavanje druge osobe bilo je nepojmljivo. Nijedna druga neće mu obuzeti misli kao jednadžba, čista i cjelovita. Usredotočio se na njezin tanki pramen kose koji je u mraku i izbliza izgledao poput nespretnih šavova u bijelom vosku. Zurio je sve dok užas nije prošao, dok do njega nije dopro njezin miris, gorčina neoprane kose, sapun od lavande kojim se umivala, a onda je prislonio lice uz njezinu toplinu i udahnuo je.

Probudila se u zoru. Na obrazu su joj se ocrtavali nabori njegove spavaćice. Uputila mu je divlji pogled, Jude se nasmijao, a ona je obrisala slinu u kutu usana i potom se, naizgled razočarana, okrenula na drugu stranu. Odlučio ju je oženiti jer se tijekom noći ispostavilo da ništa drugo nije dolazilo u obzir.

Dok je ponovno učio hodati, od sveučilišta u Floridi dobio je pismo s velikodušnom ponudom za očevo zemljište.

I tako su, umjesto medenog mjeseca na Tisuću otoka, borova i hladne vode i kupaćeg kostima urezana u kožu njegove supruge, noćnim vlakom otputovali u Floridu i po vrućini šetali do ruba sveučilišnog kampusa. Gdje su se nekoć prostirali hrastovi brežuljci sad su stajale pravocrtne ciglene zgrade. Bazeni obrasli mahovinom pretvorili su se u parkirališta.

Jedino je očevo zemljište od sto hektara bilo obraslo sabal palmama i povijušama. Jude je skinuo crvene kukce sa supruginih praktičnih putnih hlača i u naručju je odnio u kuću. Osim termita koji su izdubili duge hodnike u podnim daskama, postojna floridska kuća uspješno je odolijevala divljini. Judeova supruga dotaknula je okvir kamina od borove srčike i veselo mu se okrenula. Kasnije, nakon što se vratio kući s namirnicama iz trgovine i ugledao uglancanu kuhinju, odozgo je začuo tri tupa udarca, otrčao na kat i otkrio da je golom petom ubila crnu zmiju u kadi, zadržano se smijući samoj sebi.

Bila mu je predivna, tako polugola i ratoborna, poput valkire s mrtvom zmijom pod nogama. Njezino tijelo kao vrhunac svega. Nije to rekao, naravno, nije mogao. Samo ju je privukao k sebi i na nju stavio ruke.

Tijekom noći se okrenula prema Judeu i ispreplela gležnjeve s njegovima. U redu, rekla je. Ostajemo.

Nisam ništa rekao, odgovorio je. Ona se nasmiješila pomalo gorko i rekla, Pa, nisi ni morao.

Uselili su se u Judeovu rodnu kuću. Obnovili su konstrukciju, izvršili veliku dogradnju, postavili klimu. Njegova supruga otvorila je trgovinu i vozila do Miamijsa i Atlante u lov na antikvitete. On je prodao očevo zemljište, postepeno i u malim dijelovima, po cijenama koje su nakon svake prodaje vrtoglavo rasle. Brojevi su živjeli u njemu, grijali ga, donosili mu neku zujavu radost. Jude je tako mudro ulagao da je, kad su oboje ušli u srednje tridesete, otvorio bocu vina i svečano objavio da nijedno od njih neće morati raditi do kraja života. Supruga se u tom trenutku nasmijala i nazdravila, ali svejedno je nastavila s trgovinom. Bila je gotovo prestara kad su dobili su kćer i nazvali je po njegovoj majci.

Kad je kod kuće prvi put držao bebu, Jude je shvatio da se nikad ničega nije toliko bojao kao te šarene grude mesa koju s lakoćom može nehotice povrijediti. Može mu ispasti iz ruku i

razbiti se o pod; može dobiti upalu pluća poslije kupanja; može joj u ljutnji reći nešto grozno od čega bi usahnula. Pred očima su mu sijevale sve pogreške koje je mogao skriviti. Supruga je primijetila da je problijedio i uzela bebu u ruke tik prije nego što se srušio. Kad se osvijestio, bila je zabrinuta, ali smirena. Usprkos njegovom negodovanju, stavila mu je bebu u ruke.

Probaj opet, rekla je.

Njihova je kći izrasla u snažnu i plavokosu ženu nalik svojoj majci, bez trunke Judeove nadarenosti za brojeve. U njezinim su ustima bili suhi poput keksa; više je voljela glazbu i engleski. Bilo mu je drago zbog toga. Voljela je umjerenije, više prema van. Premda se s njom nije mazio kao što je to radila njezina majka, svejedno je vjerovao da je dobar otac: nikad je nije tukao, nikad je nije ostavljao samu kod kuće, pružao joj je sve što je mislio da želi i tako joj davao do znanja da je voli. Kao roditelj bio je nenametljiv, ali siguran da razumije širinu njegova srca.

Ipak, njegova kći nikad nije prerasla svoj neobično iritantan izraz lica, napet od takmičenja, koji je prvi put pokazala u potrazi za uskršnjim jajima dok je još bila mala. Spotala se o dugu suknju umrljanu od trave, a dok su druga djeca u hladu odmarala od floridskog sunca i jela svoj čokoladni plijen, Judeova se djevojčica vraćala s pisanicama koje su bile tako podmuklo skrivene da ih je u prvoj navali bilo gotovo nemoguće pronaći. Trpala mu ih je u krilo sve dok nisu krenule ispadati i vrisnula kad joj je strogo rekao, Dosta.

Njegov je stari debeli stric jednom svratio na večeru, zatim je dolazio jednom tjedno, a onda su postali prijatelji. Umro je od aneurizme dok je hranio kanarinca, a svoj imetak koji se sveo na smokinge s rupama od moljaca i obiteljske fotografije u ukrasnim okvirima ostavio je Judeu.

Sveučilište je bujalo oko Judeove posljednje parcele od deset hektara, zaštitnog jastuka između stare kuće i ostatka svijeta. Što se više gradilo oko njihova zemljišta, Jude je viđao sve

manje zmija, i jednog se dana odvažio bos prošetati po travi St. Augustinea kako bi na rubu prilaza bacio smeće. Oko zemljišta je postavio ogradu i smijao se ponudama sa sveučilišta jer je osjećao očaj u njihovim napuhanim brojkama. Poput virusa u prometnoj stanici, bio je latentan, strpljiv. Sveučilišna gradnja zapriječila je močvarne potoke i nastalo je malo jezero u koje je ugradio nekoliko uređaja za stvaranje mjehurića da tjeraju komarce. Vreballi su i golemi aligatori, ali napravio je nevidljivu ogradu koja je njihove obiteljske pse držala podalje od ruba vode kako ih ne bi požderali. Mogli su ih samo promatrati s obale.

A onda se jednog dana Jude probudio s osjećajem da se na njega spustilo stakleno zvono. Otuširao se s nelagodom, potom neko vrijeme sjedio na rubu kreveta. Supruga je ušla u sobu da mu nešto kaže, a on je zbunjeno gledao njezina usta kako se, poput ribljih, nečujno otvaraju i zatvaraju.

Mislim da sam oglušio, rekao je. Nije toliko čuo svoje riječi koliko je osjetio njihovo titranje u lubanji.

Išao na sve moguće pretrage kod liječnika, ali nitko nije znao što je pošlo po krivu u njegovom mozgu ili ušima. Dali su mu slušni aparat koji je razgovor pretvarao u podvodno grgljanje. Uglavnom ga nije ni palio.

Noću je znao otići u mračnu kuhinju u žudnji za piletinom u curry umaku, sirovim lukom, konzerviranim breskvama, jednostavnim i ostrim okusima kako bi se podsjetio da je još uvijek tu. Jednom je ondje zatekao kćer kako sjedi za kuhinjskim pultom dok je ekran osvjetljavao njezino divno, opako lice. Mrko ga je pogledala i na mobitelu pokazala što je otkrila: umjetne pužnice, audiološku rehabilitaciju, čuda.

Međutim, ništa od toga nije bilo za njega. Bio je proklet. Tijekom večere za Dan zahvalnosti došlo mu je da plače nad slatkim krumpirom. Oko njega se skupila obitelj, supruga i kći te najbliži prijatelji i njihova djeca, i vidio je kako se smiju, no nije čuo šale. Silno je želio

da netko podigne pogled, da ga primijeti na čelu stola i potapša po ruci. Ali bili su previše sretni. Ustima su prinostili pretrpane viljuške i izvlačili ih čistih zubaca. S purice su skidali meso, iz pite vadili pekan orahe.

Poslije večere oprao je suđe i svi su zajedno sjeli gledati nogomet. Ruku nadraženih od vruće vode, zavalio se u svoj naslonjač i podigao noge. Djeca su zaspala na kauču, a on je sjedio sam i čuvao stražu.

Kad im je kći odlazila na fakultet u Boston, supruga je išla s njom. Usnama je vrlo pažljivo oblikovala, Bit ćeš dobro ova četiri dana? Možeš sam?

Naravno, draga. Odrasla sam osoba, odgovorio je, ali po načinu na koji se trznula shvati da je bio preglasan. Nakon što im je stavio prtljagu u auto, kći mu je zaplakala u naručju, a on ju je iznova i iznova ljubio u tjeme. Supruga mu je uputila zabrinut pogled, poljubila ga i ušla u auto. Potom se auto, poput svega ostalog, nečujno udaljio.

Naspram goleme kuće, Jude se osjećao tako maleno. Sjedio je u kabinetu koji je nekoć bio njegova dječja soba. Činilo mu se kao da vidi prostoriju kakva je prije bila, oskudna i puna zmija, naslagana na vrh kuće, svijetlih mramornih zidova s rasvjetnim trakama iznad njegove glave.

Te je noći čekao, slušni aparat bio mu je toliko pojačan da je oštro i prodorno pištao. Želio je bol. Zaspao je gledajući sitcom koji se, bez zvuka, sveo na hrpu čudnih ljudi koji pretjeruju u pravljenu grimasa. Bilo je tek osam sati uvečer kad se probudio s osjećajem da je oduvijek sam.

Nije znao da će mu toliko nedostajati suprugino teško tijelo u krevetu, sendviči koje je pravila (s previše majoneze, no to joj nikad nije priznao), miris njezinog šampona ujutro u vlažnoj kupaonici.

Iduće noći sjedio je u crnoj zbijenosti verande i gledao u jezero koje je nekad bilo močvara. Pitao se kamo su otišli gmazovi, što im se dogodilo. Sam u tami, poželio je da oko sebe čuje noćnu vrevu sveučilišta, pijane uzvike studenata, bubnjanje basa, buku s nogometnog stadiona koja je njega i suprugu užasno nervirala. Mogao je biti bilo gdje, usred ničega u stotinama kilometara pustoši, tihe kao što je njemu bila noć. Čak su i komarci polako nestajali. Da je dijete, do sad bi bio samo jedan svrbljivi žulj.

Jude nije mogao zaspati pa se popeo na krov da izravna oluk koji je po sredini savila otpala hrastova grana. Puzao je po azbestnim šindrama, još uvijek vrućima od sunca, kako bi popravio oblogu dimnjaka. Odozgo je vidio kako se sveučilište uvija oko njega, a pod uličnim se svjetlima gomila djevojaka iz sestrinstva u uskim, jarkim haljinama i visokim potpeticama poput mravlje kolonije polako penjala uz brdo.

U zoru je nevoljko sišao s krova, potom uzeo konzervu tune i hladan vrč vode s obale jezera, gdje je prevrnuo aluminijski čamac koji mu je prije nekoliko godina poklonila supruga u nadi da će početi pecati.

Pecati? upitao je, Nisam pecao otkad sam bio dijete. Razmišljao je o lojkama i garovima i atlantskim grgečima, kako ih je otac kuhao s limunima koji su rasli na stablu uz stražnja vrata i jeo ih bez riječi hvale. Jude je vjerojatno složio grimasu pa se supruga lecnula.

Mislila sam da bi ti to mogao biti hobi, rekla je. Ako ti se ne sviđa, nađi neki drugi. Ili nešto.

Zahvalio joj je, ali nikad nije uspio naći vremena za štap ili čamac. Čamac je ležao netaknut, njegov je sjajni trbuh izbljedio pod slojevima peludi. Sad je došlo vrijeme. Jude je žudio za nečim neodredivim, nečim za što je mislio da je odavno ostavio iza sebe. Nadao se da bi to možda mogao pronaći u jezeru.

Odgurnuo se i odveslao. Nije bilo vjetra i sunce je već upeklo. Voda je bila vrela i bogata algama. Čaplja je na jednoj nozi stajala među čempresima. Nešto je veliko iskočilo iz vode, zbog čega su nastali krugovi koji su lagano zaljuljali čamac. Jude se pokušao opustiti, ali znojio se, što su nanjušili komarci i ubrzo ga preplavili. Tišina je bila jeziva jer se sjećao jezera kao zbijene tapiserije zvukova, kliktanja i glasanja kanadskih ždralova, cvrčaka, sova, tajanstvenih neljudskih krikova koji su bili predaleko da bi ih mogao razaznati. Htio se povezati s nečim, nečim što je davno izgubio, ali ovdje toga nije bilo.

Odustao je. Kad se uspravio da odvesla natrag, oba su vesla ispala iz držača i pala u jezero. Otplutala su tri metara dalje i zapela u vodenoj leći.

Voda je gusto skrivala svoju opasnost, ali on je znao da je ondje. Promatrala su ga kvrgave oči aligatora. Nedavno je iz spavaće sobe kroz dalekozor vidio jednoga koji je bio barem četiri metra dug. Sad je osjećao da mu je blizu. Premda to više nije bila prerija, pod strunulim lišćem kraj jezera još je ostalo nekoliko vrsta zmija – vodene mokasine, bakroglavi, patuljaste čegrtuše. Bila je tu i pregrijana voda, dom bičaša koji ulaze kroz nos i inficiraju mozak, beskonačnost minuskularna izjedanja. Iznad Judea goruće sunce i komarci koji mu se hrane krvlju. Tišina. Nije se usudio plivati u tom zastrašujućem kaosu. Uzrujan, ustao je i opazio da se čamac pod njim pomaknuo za nekoliko centimetara pa je naglo sjeo i uhvatio se za rub. Bio je udaljen trideset metara od kopna na dan bez daška vjetra. Nije ga što imalo otpuhati do obale. Ostat će ondje zauvijek; supruga će se za dva dana vratiti kući i otkriti njegovo truplo kako pluta u čamcu. Popio je vode da se smiri. Odlučio se prisjetiti algoritama u glavi, ali je brzo shvatio da su isparili.

Zasad, nečujne ptice i sunce i komarci, ispod njega – svijet pritajenih grabežljivaca. U krhkoj utrobi čamca bio je sam. Zažmirio je i u ušima čuo srce kako kuca.

Nikad nije imao vremena za sumnju. Sad je vrijeme bilo sve što ima. Sati su kapali. Znojio se. Bilo mu je loše. Sunce je postajalo sve žarkije i nije bilo predaha ni hlada.

Judea je svladao san, i kad se probudio, znao je da će, ako otvori oči, ugledati oca kako smrknut sjedi na pramcu. Grozan sin, Jude, uništio je ono što je otac najviše volio. Obuze ga drevni strah, a on ga proguta onoliko koliko mu je to dozvoljavalo suho grlo. Neće otvoriti oči, neće dati starom to zadovoljstvo.

Gubi se, reče. Pusti me. Vlastiti mu je glas u glavi bio samo tutnjava.

Otac je čekao, strpljivo i bez riječi, poput tamne, zbijene mase na rubu čamca.

Nisam kao ti, Tata, reče Jude nakon nekog vremena. Meni su ljudi draži od zmija.

Sunce je pritisnulo; miris u zraku bio je očev. Jude je disao na usta.

Čak i poslije, reče. Bio si pokvaren, nesretan čovjek. I oduvijek sam te mrzio.

Međutim, to je zvučalo prilično grubo i Jude je rekao, Nisam baš tako mislio. Razmišljao je o jezeru. Razmišljao je o tome kako bi otac vidio njegov život. Tako delikatan ekosistem, precizno kalibriran, naposljetku upropašten Judeovim pažljivim parceliranjem ljubavi i zemlje. Pohlepa, sveučilišna halapljivost. Ljuskava stvorenja, ubijena. Divljenje u očevom glasu onog dana kad su lovili mokasine: jarka, britka ljubav u Judeu, davno, kad je volio brojeve. Judeovo obećanje ostalo je neispunjeno, odluke koje je donio nisu bile strasne. Igrao je na sigurno.

Pa ipak, bio je tu. Sam kao što je bio njegov otac kad je skončao u šatoru. Odsječen. Prebijen od sunca. Star.

U očaju je razmišljao zaroniti u opasnu vodu i kako je vjerojatno zaslužio da ga nešto ugrize. Ali onda je zapuhao vjetar i stao ga gurati natrag preko jezera, prema kući. Kad je otvorio oči, oca više nije bilo, a nad pramcem se nadvila kuća, trošna, prevelika, mjesto za luđake. Nije to mogao podnijeti pa je odvratio pogled. Sunce se ugasilo. Zaspao je usprkos

bolnoj koži na rukama i nogama prekrivenoj opekotinama od sunca i ogromnim ugrizima komaraca, i shvatio to tek kad je ponovno otvorio oči i na nebu ugledao zvijezde, a čamac se već nosom nasukao na obalu.

Unatoč boli u kostima, ustao je i oteturao do obale.

Nešto je veliko i bijelo jurilo prema Judeu, i zato što je cijeli dan proveo s očevim duhom, očekivao je još jednoga; miran i spreman, podigao je pogled. Svjetla kuće obasjavala su ga s leđa. Figura zlatna sjaja zaustavila se točno pred njim, na trenutak je ustuknuo, a onda mu je postalo jasno da je to bila njegova supruga, da je sjaj zapravo njezina kovrčava sijeda kosa na svjetlu; u tom je trenutku znao da se zacijelo ranije vratila, da mu je pružala ruku, a na obraz mu prislonila meki dlan i govorila nešto zauvijek izgubljeno, ali po načinu na koji se smiješila shvatio je da ga kori. Prišao joj je bliže i na pregib njezina vrata naslonio glavu, izdahnuo svoju nesposobnost, udahnuo njezinu ljubav i ustajalost s putovanja, svjestan da je imao sreće i da je još jednom pobjegao gladnoj tami.

6 Conclusion

The main goal of this thesis was to explore the multi-layered notion of world literature, the manner in which the literary world operates, and the translator's role in the process by providing an overview of theories and approaches developed by various prominent scholars such as Damrosch, Casanova, Lefevere, Even-Zohar, and Venuti, to name a few, as well to introduce Lauren Groff's short fiction to the Croatian audience.

Starting from Goethe being among the first who claimed that the concept of world literature would rapidly replace national literature with translators assisting the shift by acting as mediators, followed by Damrosch's triple definition of world literature as a refraction of national literatures, mode of reading, and writing which gains in translation, to Even-Zohar and Casanova's understanding of it as a system in which a set of hegemonic factors operate along with the literary ones, one could conclude that this notion is inconceivable without translation. Although Casanova opts for describing the world of literature in terms of international literary space, unrestrained by political and economic boundaries, in which every author has an equal chance for success regardless of the historical, cultural, ideological, political, and economic background since literariness, the perception of which varies across nations and cultures, serves as the main criteria for estimating the quality of a literary work, it is evident that this approach is quite idealistic because certain literary systems, especially Western ones, and their authors have a greater potential to succeed on the literary scene due to a strong tradition, prestige, political and economic domination, and so on.

However, even today, in times of rapid globalization, advanced capitalism, and rising contemporary liberalism, when diversity and equality are being encouraged in all spheres of life, including art, it seems that the aesthetic qualities of literary works still cannot supersede deeply rooted stereotyping to which certain authors are submitted on the account of their cultural and national identity, as well as their political engagement, hindering their entrance to

a literary market where their voice could be recognized. Since English currently functions as a global lingua franca, owing to the colonial dominion of the British Empire and the post-war economic boom of the US, it affects the conditions of the literary market; it appears that authors who originally write in English are able to acquire literary capital and gain recognition more easily since it immediately gives them the ability to be read outside their national borders, whereas authors who write in other languages, especially minor ones, have to go through the process of selection of their works for translation after receiving strong critical acclaim and prestigious awards in their home country to break into the international literary scene.

In the process of selecting and creating the translation, the translator needs to be aware of numerous factors, such as the market demand and expectations of the target culture that carry numerous linguistic, cultural, and political restraints, to produce a quality translation which will simultaneously serve as a relatively independent work and be able to provide a representative picture of the author because the sole import does not guarantee success if the public does not recognize the value of text in question. Therefore, it could be said that translators create the afterlife of literary works, and the readers prolong it. The translations of Lauren Groff's "The Midnight Zone" and "At the Round Earth's Imagined Corners" incorporated in this thesis could be considered an attempt to enrich the comparatively limited Croatian literary scene by demonstrating the author's unique, refreshing, and universal piece of writing to the audience in hopes of a successful public reception regardless of all the barriers.

7 Works Cited

- Bassnett, Susan. "Culture and Translation." *A Companion to Translation Studies*, edited by Piotr Kuhiwczak and Karin Littau, Multilingual Matters Ltd, 2007.
- Benjamin, Walter. "The Task of the Translator." *The Translation Studies Reader*, Taylor & Francis e-Library, 2004.
- Casanova, Pascale. *The World Republic of Letters*. Translated by M. B. DeBevoise, Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press, 2004.
- Cooppan, Vilashini. "World Literature and Global Theory: Comparative Literature for the New Millennium." *symplokē*, Vol. 9, No. 1/2, 2001, pp. 15-43.
- Damrosch, David. *What Is World Literature?*. Princeton, Princeton University Press, 2003.
- . "Frames for World Literature." *Tensions in World Literature*. Palgrave Macmillan, 2018.
- Even-Zohar, Itamar. "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem." *The Translation Studies Reader*, edited by Lawrence Venuti, Routledge, 2000.
- Groff, Lauren. *Florida*. New York, Riverhead Books, 2018.
- Lefevere, Andre. "Mother Courage's Cucumbers: Text, System and Refraction in a Theory of Literature." *The Translation Studies Reader*, Taylor & Francis e-Library, 2004.
- Lopes, Alexandra. "Notes on World Literature and Translation. From Tradition to Transgression and Back?" *A New Visibility: On Culture, Translation and Cognition*, edited by Peter Hanenberg, Universidade Católica Editora, 2015.

Strich, Fritz. *Goethe and World Literature*. Translated by C.A. M. Sym, Routledge & Kegan Paul, 1949.

The Routledge Companion to World Literature, edited by Theo D'haen, David Damrosch, Djelal Kadir, Routledge, 2012.

Venuti, Lawrence. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London and New York, Routledge, 1998.

---. *The Translation Studies Reader*. Taylor & Francis e-Library, 2004.

---. "World Literature and Translation Studies." *The Routledge Companion to World Literature*, edited by Theo D'haen, David Damrosch, Djelal Kadir, Routledge, 2012.

8 WORLD (OF) LITERATURE: TRANSLATING LAUREN GROFF'S SHORT FICTION: Summary and Key Words

Because of the wide range of definitions, theories and approaches, the complex notion of world literature remains a major topic of debate in literary studies. This thesis attempts to offer an overview of different scholarly takes on what the concept of world literature refers to, identify the criteria and discuss the impact of various extraliterary factors in determining the quality of literary works, as well as highlight the significance of the translator's contribution to the growth of the global literary scene. The theoretical framework is followed by the Croatian translation of two short stories written by a contemporary American author Lauren Groff, serving as an example.

Key words: world literature, Lauren Groff, literary theory, translation studies, literary translation

9 SVJETSKA KNJIŽEVNOST: PREVOĐENJE KRATKIH PRIČA

LAUREN GROFF: Sažetak i ključne riječi

Zbog raznolikosti definicija, teorija i pristupa, složen pojam svjetske književnosti i dalje slovi kao jedan od glavnih predmeta rasprave u književnim studijima. Ovaj se diplomski rad bavi pregledom različitih pristupa konceptu svjetske književnosti i svega što uključuje, raspravlja o kriterijima i razini utjecaja vanknjiževnih čimbenika pri procjeni kvalitete književnih djela te ističe važnost prevoditeljskih doprinosa u širenju svjetske književne scene. Nakon teorijske podloge slijedi prijevod dviju kratkih priča suvremene američke spisateljice Lauren Groff na hrvatski jezik koje služe kao primjer.

Ključne riječi: svjetska književnost, Lauren Groff, teorija književnosti, znanost o prevođenju, književno prevođenje